

PS 31/19 Notulen van de vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant op 27 maart 2019

Inhoudsopgave	
Inhoudsopgave	2
Index gesproken personen	3
Lijst van de leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant	4
Opening van de vergadering / vaststellen agenda	7
Stemming	8
23/19 Ontwerpbesluit lijst ingekomen stukken periode 21 januari 2019 tot en met 27 februari 2019	8
20/19 Notulen van de PS-vergadering 1 februari 2019	8
Onderzoek geloofsbrieven en toelating nieuw te benoemen leden van Provinciale Staten	8
Afscheid Statenleden die niet terugkeren in de nieuwe bestuursperiode	10
Sluiting	29

Index gesproken personen

Cate, mw. mr. K.A.E. ten, 8

Everling, M.J., 8

Hattem LLB, A.W.J.A. van, 8

Koevoets, H.J.P.E., 9

Smeulders MA, S.J.A.H., 8

Voorzitter, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 20, 23, 25, 28, 29, 30

Lijst van de leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk, commissaris van de Koning/voorzitter PS

mw. mr. K.A.E. ten Cate, griffier

Agtmaal, ing. J.M.A. van	CDA	Ossendrecht
Altundal MIB, N.	SP	Oss
Arts, mw. W.M.A.	SP	Eindhoven
Bahar, drs. H.	CDA	Helmond
Bakker, W.J.	PVV	Waalwijk
Berg, H.F. van den	PVV	Tilburg
Boon, M.C.H.	PVV	Bergen op Zoom
Brakel, mw. C.E.P. van	CDA	Veldhoven
Brunklous mw. drs. P.M.	GroenLinks	Raamsdonk
Burger Dirven, drs. K.A.J.M.	VVD	's-Hertogenbosch
Claessens-Vloedgraven, mw. W.	SP	Roosendaal
Deryckere, M.N.R.C.	CDA	Tilburg
Diemen-Vereijken, mw. F.J.H.M. van	GroenLinks	Cuijk
Dingemans, mw. F.M.	D66	Moergestel
Dirken, mw. A.M.W.	VVD	Hoeven
Everling, M.J.	SP	Uden
Gruijthuijsen, drs. M.P.J.M. van	VVD	Tilburg
Hageman, ir. J.J.C.	D66	Veldhoven
Hattem, A.W.J.A. van	PVV	Vinkel
Heer, drs. ing. C. de	CDA	Eindhoven
Heijmans, N.G.L.	SP	's-Hertogenbosch
Hoon, mw. A.J.M. de	CDA	Etten-Leur
Jonge, R.A. de	SP	Halsteren
Kammen, mw. drs. P. van der	PVV	Tilburg
Knoet-Michels, mw. A.J.H.	PvdA	Vlierden
Koevoets, H.J.P.E.	VVD	Etten-Leur
Kort, M.V. de	PvdA	Vught
Kouthoofd, T.P.D.	VVD	Eindhoven
Kutlu, S.	D66	Eindhoven
Maas, B.L.M.	PvdA	Netersel
Manders, W.J.	VVD	Gemert
Meel, J. van	SP	Breda
Meeuwis-van Langen, H.E.M.	D66	Best
Meijer, A.A.	D66	Waalwijk
Ockers, J.A.	Lokaal Brabant	Veen
Oosterveer, dr. ing. H.	50PLUS	Waalre
Otters-Bruijnen, mw. mr. S.M.	VVD	Vught
Overveld, W.A.A.M. van	50PLUS	Oudenbosch
Panhuizen, A.V.	VVD	Tilburg
Portheine, P.	VVD	Riethoven

Roijackers, mw. H.I.	GroenLinks	's-Hertogenbosch
Roks, L.A.G.	PVV	Etten-Leur
Schüller, mw. drs. I.J.W.	VVD	Woudrichem
Sloot, mw. M.A.B. van der	CDA	's-Hertogenbosch
Smeets, drs. M.E.J.	GroenLinks	Oosterhout
Smeulders, S.J.A.H.	PvdA	Helmond
Spapens, M.	SP	Breda
Staak, W.R. van der	SP	Sint-Oedenrode
Surminski, mw. M.J.G.P.	PvdD	Hoogerheide
Tevkir, drs. mw. G.	D66	Roosendaal
Tinnemans, mw. S.C.	CDA	Duizel
Vreugdenhil, ing. H.J.	ChristenUnie-SGP	Nieuwendijk
Vugt, drs. R.J. van	CDA	Andel
Wel, ir. M.C. van der	PvdD	Rijsbergen
Willems-Kardol, mw. J.C.	PVV	Mierlo

Vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant

Woensdag 27 maart 2019

Agenda

I. Opening van de vergadering / vaststellen agenda

II. Stemming

23/19 Ontwerpbesluit Lijst ingekomen stukken periode 21 januari 2019 tot en met 27 februari 2019

20/19 Notulen van de PS-vergadering 1 februari 2019

III. Onderzoek geloofsbrieven en toelating nieuw te benoemen leden van Provinciale Staten

IV. Afscheid Statenleden die niet terugkeren in de nieuwe bestuursperiode

V. Sluiting

Vergadering van Provinciale Staten van Noord-Brabant

Woensdag 27 maart 2019

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk, commissaris van de Koning, voorzitter

mw. mr. K.A.E. ten Cate, griffier

Volgens de presentielijst zijn 50 leden aanwezig, te weten:

Van Agtmaal, Altundal, mw. Arts, Bahar, Bakker, mw. Van Brakel, mw. Brunklaus, Burger Dirven, mw. Claessens-Vloedgraven, Deryckere, mw. Van Diemen-Vereijken, mw. Dirken, Everling, Van Gruijthuisen, Hageman, Van Hattem, Heijmans, mw. De Hoon, De Jonge, mw. Van der Kammen, mw. Knoet-Michels, Koevoets, De Kort, Kouthoofd, Kutlu, Maas, Manders, Van Meel, mw. Meeuwis-van Langen, Meijer, Ockers, Oosterveer, mw. Otters-Bruijnen, Van Overveld, Panhuizen, Portheine, mw. Roijackers, Roks, mw. Schüller, mw. Van der Sloot, Smeets, Smeulders, Spapens, Van der Staak, mw. Surminski, mw. Tevki, mw. Tinnemans, Vreugdenhil, Van Vugt, mw. Willems-Kardol.

Afwezig: Van den Berg, Boon, mw. Dingemans, De Heer, Van der Wel.

Opening van de vergadering / vaststellen agenda

De voorzitter opent de vergadering om 16.08 uur

De **voorzitter**: Dames en heren. Ik wil de vergadering openen met u allen van harte welkom te heten en u mede te delen dat ons recent het bericht heeft bereikt dat op 8 maart jl. op 77-jarige leeftijd na een lang ziekbed is overleden onze voormalige collega Ine Roozen. Ze was één periode lid van uw Staten namens de Socialistische Partij, van 17 februari 2012 tot 26 maart 2015. Ze was docente, voormalig kloosterzuster en in de vorige bestuursperiode zelfs nog als theologe afgestudeerd. Haar grote hart lag bij cultuur en samenleving, onder andere bij het religieuze erfgoed. Haar achtergrond, en dat zag je in haar inzet, was er telkens één met een persoonlijke touch. Een warme vrouw die zich voor de samenleving heeft ingezet, in het bijzonder ook in Roosendaal, laatstelijk voor het groepswonen van senioren. Ze leefde de laatste jaren wat meer in afzondering, maar ik heb begrepen dat bij de recente SP-Carnavalssoepactie – dat zal wel tomatensoep geweest zijn! – ze er nog was. Ik heb haar nog een paar keer aan de telefoon gehad de laatste maanden. Ze moest uiteindelijk berusten in haar lot, maar het tekende Ine dat ze, zelf ziek, tot op het laatst haar zieke buurvrouw nog verzorgde.

Ik denk dat het goed is bij het moment van stilte, gebruikelijk bij het begin van deze vergadering, even aan Ine te denken. Ik verzoek u daarbij te gaan staan voor het moment van stilte.

Er wordt een moment stilte in acht genomen.

De **voorzitter**: Dank u wel.

Een ander bericht dat ik aan het begin van deze vergadering graag met u deel is dat we een jarige in ons midden hebben, Marianne van der Sloot. Van harte gefeliciteerd!

Applaus

De **voorzitter**: Er zal na deze vergadering ruimte genoeg zijn om dat samen te vieren.

Ik wil nu de griffier verzoeken ons mededeling te doen van de berichten van verhindering. De griffier.

De **griffier**: Ik heb bericht van verhindering ontvangen van de heer De Heer, de heer Van der Wel, de heer Van den Berg en mevrouw Dingemans.

De heer **Everling** (SP): Voorzitter. Willemieke Arts, SP, zal wat later de vergadering binnenkomen.

De **voorzitter**: Dank u wel.

De heer **Smeulders** (PvdA): Hetzelfde geldt voor de heer De Kort.

De **voorzitter**: Waarvan akte. Ja, genoteerd. Nog een andere melding?

De heer **Van Hattem** (PVV): Ja. De heer Boon is ook afwezig vandaag helaas en mevrouw Van der Kammen komt iets later.

De **voorzitter**: Oké, dat is allemaal genoteerd. Dank u wel.

In aanvulling op deze berichten wil ik melden dat de heer De Heer ook morgen afwezig zal zijn en een aantal weken zijn werkzaamheden als Statenlid niet zal kunnen uitvoeren. U weet dat hij ernstig ziek is en een behandeling moet ondergaan. Vanaf deze plaats wensen wij hem daarbij heel veel sterkte. Voor de goede orde voeg ik eraan toe dat de Commissie voor het Onderzoek der Geloofsbrieven die straks zal acteren ook de adviezen omtrent zijn toelating heeft gedaan.

Dan kom ik nu aan een bijzondere begroeting aan u allen en aan degenen op de tribune en overigens meekijkend via internet naar deze vergadering, die we natuurlijk als een bijzondere moeten bestempelen. Het is de laatste vergadering van deze bestuursperiode. We ronden daarmee een bestuursperiode af van 2015 tot 2019 en we gaan vandaag van een groot aantal Statenleden afscheid nemen. Dat gaat zo dadelijk gebeuren. Ik stel nu de agenda aan de orde die u hebt ontvangen. Kunt u met die agenda leven? Ja, dan stellen we hem zo vast.

Stemming

De **voorzitter**: Dan staat als eerste op de agenda de stemming over een aantal kwesties.

23/19 Ontwerpbesluit lijst ingekomen stukken periode 21 januari 2019 tot en met 27 februari 2019

De **voorzitter**: Allereerst bij u bekend onder stuknummer 23/19, het ontwerpbesluit lijst van ingekomen stukken over de periode van 21 januari 2019 tot en met 27 februari 2019. Wenst iemand stemming daarover? Nee. Dan stel ik vast dat dit bij acclamatie aangenomen is.

20/19 Notulen van de PS-vergadering 1 februari 2019

De **voorzitter**: Dan is er nog één voorstel aan de orde, en dat betreft de notulen van de voorgaande vergadering, als stuknummer 20/19 bij u bekend, van 1 februari 2019. Wenst iemand daarover stemming? Nee. Dan stel ik voor die bij acclamatie vast te stellen. Bij dezen is dat gebeurd.

Onderzoek geloofsbrieven en toelating nieuw te benoemen leden van Provinciale Staten

De **voorzitter**: Het volgende punt op onze agenda is het onderzoek naar de geloofsbrieven en de toelating van de nieuw te benoemen leden van Provinciale Staten die, zoals u weet, morgen zullen worden beëdigd. Voordat we dat gaan doen, wil ik graag zeggen dat wederom, naar goed gebruik, een commissie uit uw midden het onderzoek naar de geloofsbrieven heeft gedaan. Het betreft de heer Koevoets, als voorzitter, met als leden mevrouw Brunklous, de heer Hageman en mevrouw Willems-Kardol. Ik wil de voorzitter van de commissie nu vragen ons verslag te doen van de onderzoeken. Het woord is aan de heer Koevoets.

De heer **Koevoets** (VVD): Dank u, voorzitter. Voorzitter. In de laatste Statenvergadering van een zittingsperiode is het gebruikelijk dat wij in de oude samenstelling ons nog over de toelating buigen van de 55 nieuwbeneemde leden van Provinciale Staten van Noord-Brabant. De beslissing tot toelating wordt genomen na onderzoek van de geloofsbrieven van de benoemd verklaarde leden. Op grond van artikel V4 van de Kieswet onderzoeken Provinciale Staten, zo staat er, de geloofsbrief onverwijld en beslissen of de benoemde als lid van dat orgaan wordt toegelaten. Daarbij gaan ze na of de benoemde aan de vereisten voor het lidmaatschap voldoet en geen met het lidmaatschap onverenigbare betrekking vervult en beslissen ze de geschillen welke met betrekking tot de geloofsbrief, of de verkiezing zelf, rijzen. Hiertoe brengt de Commissie tot Onderzoek der Geloofsbrieven nu advies uit aan uw Staten.

Het besluit omtrent de toelating is de voorlaatste stap om te komen tot een nieuwe samenstelling van de Staten. De laatste stap is de installatieplechtigheid, specifiek het moment van aflegging van de eed of verklaring en belofte. Aan deze twee stappen is veel voorafgegaan, stappen die grotendeels onder verantwoordelijkheid van het Centraal Stembureau vallen.

Geloofsbrieven, een handeling waarvan de herkomst teruggaat tot de late Middeleeuwen. In die tijd was een geloofsbrief een document voor pelgrims, die vaak met een opdracht op weg werden gestuurd. Op vertoon van het kerkelijke document, waar de gegevens en de bijzondere taak op vermeld stonden, werden lokale kerkelijke autoriteiten geacht deze persoon van voedsel en onderdak te voorzien. Ook de Staat Nederland geeft al eeuwen geloofsbrieven uit. Als handelsnatie was het belangrijk een goede band te hebben met landen dichtbij en ver weg. Er werden al door de Republiek der Verenigde Nederlanden geloofsbrieven meegegeven aan ambassadeurs. Ambassadeurs, ook van bevriende landen, worden traditioneel op woensdagochtend door de koning ontvangen om hun geloofsbrieven te overhandigen. Dat gaat gepaard met een zeker ceremonieel. Zo worden de ambassadeurs met de koets op hun ambassade opgehaald.

De ceremonie hier, op deze woensdagmiddag, is wat beperkter, maar wel van evident belang alvorens te kunnen besluiten om nieuwe leden hier voor de komende vier jaren van voedsel en onderdak en enorm uitdagend werk te voorzien. Daarvoor dient, zoals hierboven reeds genoemd, te worden vastgesteld of aan de vereisten voor het lidmaatschap is voldaan en of er geen sprake is van onverenigbare betrekkingen. Dat deze toets van evident belang is, is ook al geruime tijd onderkend. Zo stond in de Grondwet van 1815, in artikel 94, met betrekking tot de leden van de Staten Generaal reeds: "Iedere Kamer, in den haren, onderzoekt de geloofsbrieven der nieuw inkomende leden, en beslist de geschillen, welke dienaangaande mogten oprijzen." De Grondwet van 1848 voegde daar de beslissing over geschillen aangaande de verkiezing zelve aan toe.

Welnu, voorzitter, uw commissie heeft zich derhalve met ijver en uiterste zorgvuldigheid gebogen over de geloofsbrieven en wijst er nadrukkelijk op dat het onderzoek uitsluitend betrekking kan hebben op de wettelijke eisen voor het lidmaatschap van de Staten. Andere aspecten betreffende de personen van de benoemden, zoals diens politieke overtuiging, gezondheid, of eerdere levenswandel, mogen geen rol spelen. Alle benoemde kandidaten hebben de benoeming tijdig aanvaard. Alle 55 benoemde kandidaten voldoen aan de voorwaarden van het lidmaatschap van Provinciale Staten. Zij vervullen, volgens hun

eigen opgave, geen met het lidmaatschap van Provinciale Staten onverenigbare openbare betrekkingen. Ten aanzien van de drie gedeputeerden die nu tot Statenlid zijn benoemd, wordt voor de goede orde opgemerkt dat zij op grond van artikel 35c van het 2de lid van de Provinciewet het Statenlidmaatschap met de functie van gedeputeerde mogen combineren tot in de benoeming van een nieuw college is voorzien.

Het doet mij genoegen u op deze plaats te kunnen melden dat de geloofsbrieven van alle 55 kandidaten aldus in orde zijn bevonden. De commissie geeft de Staten dan ook in overweging tot toelating van de 55 kandidaten, van wie ik de namen korthedshalve niet afzonderlijk zal voorlezen, te besluiten.

De commissie heeft geconstateerd dat tegen de vaststelling van de uitslag van de verkiezingen geen bezwaren zijn ingebracht. De commissie is derhalve van mening dat de uitkomst van de verkiezingen zoals deze er ligt als zodanig kan worden aanvaard. De commissie merkt daarbij expliciet op dat zij wel kennis heeft genomen van het schrijven van heden van de burgemeester van de gemeente Rucphen, die een vermoeden uit van verschrijvingen in het proces-verbaal van het noteren van stemmen, zonder dat dit consequenties heeft voor de verkiezing van de thans 55 benoemde nieuwe leden van Provinciale Staten. De commissie heeft voorts kennisgenomen van het proces-verbaal van het Centraal Stembureau en de commissie haalt uit deze documenten het signaal dat het proces van verwerking van stemmen voor verbetering vatbaar is. Zij adviseert daarom het presidium om namens uw Staten te bezien welke actie benodigd is om op de juiste wijze en aan het juiste adres aandacht te vragen voor verbeteringen van dat proces.

Voorzitter, ik geef u graag het woord terug.

De **voorzitter**: Ik wil de voorzitter en de commissieleden zeer hartelijk danken voor de wijze waarop ze zich van hun taak gekweten hebben. De boodschappen die de commissie ons geeft, zullen we buitengewoon serieus oppikken. Ook mij is het opgevallen dat er hier en daar in het telproces misschien niet zozeer onregelmatigheden waren, maar op z'n minst discussie zou kunnen ontstaan, en dat mag nooit gebeuren als het om stemmen gaat. Dat moet allemaal spic en span geregeld worden. Ik zal met de nieuwe leden van het presidium eens het initiatief nemen om met de leden van het hoofdstembureau in overleg te treden of de wijze van tellen en de wijze waarop gemeenten daar invulling aan hebben gegeven, toch niet een reden is om nog eens een keer te kijken of, laat ik zeggen, dit soort elementen eruit kunnen worden gehaald. Dat lijkt me voor ons allen zeer van belang.

Nogmaals dank voor het grondig uitgevoerde onderzoek en voor de mooie historische blik die het woord 'geloofsbrieven' weer een nieuwe dynamiek voor ons geeft.

Dan wil ik nu vragen aan uw Staten of iemand naar aanleiding van deze rapportage het woord wil voeren. Dat is niet het geval. Dan is derhalve tot toelating van de leden besloten en zullen wij die leden morgen beëdigen.

Afscheid Statenleden die niet terugkeren in de nieuwe bestuursperiode

De **voorzitter**: Beste collegae. Het beëdigen van nieuwe leden morgen heeft uiteraard in zich de consequentie dat we vandaag afscheid gaan nemen van een aantal uwer, een heel groot aantal uwer. Ik zal daartoe graag het woord nemen en vanachter de katheders wat algemene opmerkingen maken, en daarna zullen we uiteraard, zoals te doen gebruikelijk, van elk van u afzonderlijk afscheid nemen, daar waar het aan de orde is. Dat zal in groepjes van ongeveer vijf gaan. Ik zal ieder van hen persoonlijk toespreken en dan is er uiteraard – dat is geen verrassing meer – de roemer, ook een heel oud gebruik in de Staten van Brabant dat bij het afscheid aan u een roemer wordt gegeven, en er zal – ik zie hier en daar al een bosje liggen – ook een bosje bloemen zijn als dank.

Ik ga me nu even naar de katheders begeven.

Geachte collegae, leden van de Staten van Brabant. Er zijn verkiezingen geweest, het is heel duidelijk, en dat betekent dat we van een aantal leden, overigens om verschillende redenen, afscheid gaan nemen. Sommigen onder u waren niet beschikbaar voor een nieuwe periode, anderen komen niet terug omdat de uitslag van de verkiezingen daartoe geen aanleiding geeft. Hoe dan ook, dat hoort erbij. Democratie is een dynamisch geheel aan beweging in de samenleving dat zich elke vier jaar opnieuw mag uiten, waarin er iets wordt gezegd over wat de opvattingen zijn, hoe het met onze provincie verder moet. Ons is natuurlijk opgevallen dat het niet altijd makkelijk is om in een medialandschap, dat zich van kerntaken niets aantrekt, dat geluid goed over te krijgen. Toch mag ik zeggen dat we trots kunnen zijn op de manier waarop de Brabanders in de gelegenheid zijn gesteld de uitnodiging om deel te nemen aan die verkiezingen aan te nemen, zich te oriënteren op wat de toekomstige koers wordt, en dat hebben ze gedaan, deels ongetwijfeld ook met inachtneming van de resultaten die in deze Statenperiode zijn geboekt, de dingen die hier, in deze zaal, de democratie van Brabant hebben beziggehouden. Het is een bijzondere en intensieve periode geweest, wederom, de afgelopen periode. Brabant staat er goed voor, maar er is veel te doen, en natuurlijk blijft er over wat er moet gebeuren en waarheen Brabant moet, in deze Statenzaal debat. Dat hoort zo. We zijn een arena. Maar we zijn ook een assemblee die gemeenschappelijk de verantwoordelijkheid moet nemen voor belangrijke besluiten die in het belang zijn van de toekomstige generaties Brabanders. We zijn nogal bezig geweest, als ik dat zo mag zeggen, met de vraag over hoe we dat het beste doen. Er is in de afgelopen periode veel gediscussieerd, er is ook veel tijd aan besteed, over de manier van werken, de procedures, de manier waarop we gaan werken. We hebben afscheid genomen van wat wel heet het commissiestelsel en we zijn anders gaan werken, met thema's, Statendagen. Daar zijn we, en zo gaat dat dan ook nog voortdurend, over in discussie, maar per saldo weten we allemaal dat het uiteindelijk niet zozeer om de procedures gaat, alhoewel die in een democratische rechtsstaat in de kern ook zeer belangrijk zijn, want ze borgen de manier waarop we samenwerken, en dat we dat op een eerlijke en democratische manier doen die ook de rechtsstaat respecteert, maar het gaat natuurlijk ook om het soort inhoudelijke resultaten dat we met die besluiten boeken.

Ik zei al: het is een bewogen periode geweest waarin veel gedaan is. Er kwam een nieuwe griffier en een loco-griffier, en we hebben de griffier weer in ons midden na een periode waarvan we weten dat ze heeft moeten vechten voor haar gezondheid. Dat geeft mij de gelegenheid om meteen aan het begin van deze vergadering uw aandacht te vragen voor het harde werk en de enorme inzet die ons griffieteam gepleegd heeft, niet alleen op een indrukwekkende manier de afgelopen weken rondom de verkiezingen, de campagne en dat soort zaken, maar eigenlijk de afgelopen jaren voortdurend. Er is heel hard gewerkt om ervoor te zorgen dat u uw werk kunt doen en kan ik mij zomaar voorstellen dat daarvoor een applaus op z'n plaats is.

Applaus

De **voorzitter**: Dat kon ik mij voorstellen, want in dat applaus klinkt de waardering door voor al die inzet, vaak achter de schermen, vaak op uren die ongebruikelijk zijn in de meeste functies, waar zeer hard en betrokken is gewerkt. Dank je wel, griffier en je team!

Ik zei al: het gaat uiteindelijk niet om die processen, het gaat natuurlijk ook om de resultaten. Als je ziet wat er allemaal gebeurd is: het is vandaag echt niet mogelijk om dat allemaal op te noemen, maar er is onder grote maatschappelijke belangstelling – het was vaak druk in het provinciehuis, ook druk in deze zaal, op de tribune –, gesproken over de toekomst van de landbouw, over Provinciale Inpassingsplannen, over de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat, om maar eens wat te noemen, over de windenergie, over de verschillende wegen die zijn aangelegd, de Energieagenda, de Omgevingsvisie en in de laatste vergadering waarin we omtrent Nuenen het een en ander hebben gewisseld en besloten. Op dat moment

zie je dat er in deze zaal besluiten worden genomen die ertoe doen en dat hoe deze zaal is samengesteld er echt toe doet voor de afloop en de inzet van de besluitvorming. Dat is de afgelopen tijd veel aan de orde geweest in debatten: wat doet ertoe? Het is absoluut niet zo dat voor de toekomst van Brabant alleen deze zaal ertoe doet. We weten allen hoe in Brabant samengewerkt wordt met maatschappelijke partijen, met bedrijven, met maatschappelijke organisaties, met burgers en burgerinitiatieven. Maar als het dan misschien niet een primaat van de politiek is, er is altijd een 'ultimaat' van de politiek. We hebben geen beter systeem dan het onze gevonden om bij alle meningsverschillen die er tot het eind kunnen blijven, na lang debat en het uitwisselen van argumenten, uiteindelijk hier een besluit te nemen met stemming in het door de Brabanders gekozen orgaan.

Het is me opgevallen dat de Staten de afgelopen periode ook actief betrokken zijn geweest op methodieken en methoden van werken die die samenleving ook dit huis en deze zaal ingebracht heeft. Er zijn veel tafels geweest, veel gesprekken, veel hoorzittingen, en u bent er met z'n allen ook met enige regelmaat op uit geweest om in die Brabantse samenleving te gaan kijken hoe het ermee staat, wat de burgers vinden en wat, gehoord wat die burgers hebben gezegd, uw uiteindelijke afweging is voor het besluit. Dat zijn niet zomaar besluiten van een vergadering, het zijn verordeningen, het zijn provinciale wetten, de wet die uiteindelijk voor iedereen algemeen geldt. Ik noem de Verordening op de kwaliteit van de VTH, het Omgevingsrecht, de Verordening natuurbescherming Noord-Brabant en de wijzigingen die we hebben gehad. We hebben nogal wat verordeningen en actualisaties hier aan de orde gehad, elke keer zorgvuldig voorbereid; belangrijk om dat te doen, omdat ze inderdaad rechtsgeldig consequenties hebben voor burgers en bedrijven in Brabant. We hebben een Verordening agenderingsrecht voor bewoners in de laatste vergadering vastgesteld als een van die uitingen om te laten zien dat het niet alleen maar gaat over wat er in deze zaal gebeurt, maar dat Brabanders worden uitgenodigd actief mee te doen in het serieuze spel dat democratie heet. Het is mooi om te zeggen dat dat in die laatste vergadering als signaal aan Brabant is gegeven door uw Staten, uw legislatuur.

We hebben met elkaar ook fel gediscussieerd, er is zeer stevig gedebatteerd, en we hebben met elkaar ook gelet op de toon van het debat. Met enige regelmaat hebben we met elkaar even stilgestaan bij de vraag hoe dat invloed heeft op de manier waarop we met elkaar hier in dit huis omgaan. Ik herhaal dat ik met enige regelmaat gezegd heb dat parlementair taalgebruik niet voor niets is uitgevonden, niet om te verwijzen naar ingewikkeld en wollig taalgebruik, wat ook wel eens gebeurt, maar in mijn ogen naar taalgebruik dat heel duidelijk maakt dat je elkaar zó toespreekt dat het gesprek daarna nooit kan stoppen, dat het altijd door kan gaan. Dat vraagt om wederzijds respect. Scherp op inhoud verschillen kan alleen maar goed blijven gaan als er aandacht is voor de onderlinge verhoudingen, het onderlinge respect dat er moet zijn en blijven. Dat staat niet zo letterlijk in de Grondwet, maar de geest van de Grondwet, die Grondwet die we aan Thorbecke te danken hebben - ik kom er later nog op terug -, is heel duidelijk in de bedoeling.

Het is me ook opgevallen dat uw Staten partij waren bij discussies over hoe het in de samenleving gaat, dat we die niet willen laten ondermijnen door criminaliteit, die soms niet genegen is zich aan de wet en de regel te houden. Dat samenleving en democratie gebaat zijn met een stevige agenda daarop is duidelijk geworden.

Maar u bent ook een groep collega's in deze zaal die, nog los van de inhoud en al het harde werk dat u gedaan hebt - wat is er gesjouwd voor onze provincie door u allemaal! -, ook een verzameling mensen is die in het privéleven van alles meemaakt. Misschien is het politieke niet persoonlijk, maar het persoonlijke is soms in die zin politiek dat we er hier allemaal mee te maken hebben gekregen. We hebben echt wat meegemaakt met elkaar. Mooie dingen. Er zijn kinderen geboren. Ik denk aan de familie Van Vugt, Van der Staak, De Kort, Van der Sloot, Tinnemans, Everling. Vruchtbare Staten bent u geweest! En ook bij het burgerlid Meijboom, heb ik begrepen, is een kind geboren. Er zijn huwelijken gesloten: Marianne van der Sloot en mevrouw Kardol, nu Willems-Kardol, getrouwd. Mooie dingen die we met elkaar beleefd hebben.

We hebben ook verdriet gehad. Ik zal vandaag nog eenmaal hun namen noemen. Ik noemde net Ine Roozen, maar ook Driek van Griensven en Tineke Klitsie. Ik vind dat de Staten met al het politieke werk dat we met elkaar gedaan hebben ook heel groot geweest zijn in de manier waarop we op dat soort momenten met elkaar letterlijk verdriet hebben gedeeld en respect voor deze mensen hebben geuit. Dat, dames en heren, geachte collegae, zijn ook de Staten van Brabant. We hebben het af en toe stevig met elkaar aan de stok, maar als het erop aankomt, weten we waar het echt om gaat in het leven. Dat is de zorg voor elkaar, voor de medemens, die we ook allemaal van elkaar zijn. Daarin bent u groots geweest. Maar, ik zei het al: een aantal uwer gaat nu de Staten verlaten, komt niet terug als we morgen de beëdiging gaan doen. Het is nogal een fors aantal Statenleden, maar ik hecht er toch aan, in de goede traditie, om persoonlijk even iets tegen hen te zeggen namens u allemaal. We zullen dat zo doen, dat ik steeds groepjes van vijf even toespreek, en dan zijn er de befaamde roemer en een bosje bloemen. Mij is verzekerd dat ik dan hier precies op een stip moet gaan staan, om te zorgen dat de foto's daarvan lukken en u wordt dan geacht daar ook ongeveer in de buurt te staan, zodat we deze herinnering kunnen vastleggen, maar het zal ongetwijfeld allemaal netjes begeleid worden. Al degenen die weddenschappen hebben afgesloten dat we een spelletje met voetbal of zo zouden gaan doen moet ik dan ook zeggen dat dat niet aan de orde is.

Dames en heren. Vier maanden en achttien dagen is Antoinette Knoet in ons midden geweest als lid van onze Staten. Wij wisten natuurlijk: zij is ingevallen toen Driek overleed, eerder weggegaan, toen teruggekomen, maar ze heeft ook al in eerdere perioden heel veel voor onze Staten betekend, ze is twee perioden lid van onze Staten geweest. U merkt het al: als ik zeg vier maanden en achttien dagen, dan is de orde van dienst dat ik de kortst zittende leden het eerst benoem. Aan het einde hebben we het dus niet over maanden en dagen, maar over echt heel veel jaren.

Antoinette. Je hebt zoveel gedaan, je hebt zeer hard gewerkt. Met je woordvoering op natuur en milieu, scherp op de kwaliteit van de omgevingsdiensten, en niet alleen de kwaliteit in organisatorische zin, maar het inhoudelijke debat over waar handhaving eigenlijk over moet gaan, wat de inzet bij vergunningverlening moet zijn, heb je echt een van de belangrijke rollen die je in deze Staten moet spelen zelf ter harte genomen: kaders stellend, stevig de koers aangevend, in het vertrouwen dat het college daarna in die koers verder werkt. Maar de Staten van Brabant zijn de plek waar het echt in richtinggevende zin aan de orde is.

Ik heb al gezegd: je bent weggegaan en teruggekomen na het overlijden van Driek. Het tekent je grote loyaliteit aan de beweging die jij hier in deze Staten hebt willen dienen, de Partij van de Arbeid. En je hebt in eerdere perioden ook laten zien dat je niet zomaar een Statenlid bent, je hebt meer dan gemiddeld verantwoordelijkheid genomen, ook als het gaat om het technisch voorzitten van commissies en vergaderingen. Eén leuke anekdote wil ik vandaag niet onbesproken laten. Er was ooit een open dag of zoiets in dit provinciehuis en iemand wilde op de stoel van de voorzitter gaan zitten. Er waren blijkbaar mensen die vonden dat dat niet kon. Het waren niet mensen die Claude Leforts "De lege plek van de macht" gelezen hadden, wat een heel geleerd boek is over democratie en heel principieel zegt dat die stoel altijd leeg blijft; die moet altijd gevuld worden na verkiezingen. De macht héb je niet, die krijg je, die wordt aan je toevertrouwd. Maar het is goed afgelopen, want een week later hebben we een leerling van een van je scholen toch op die stoel gezet, omdat jonge mensen klaar maken voor burgerschap, en dus ook democratisch burgerschap, een van jouw grote passies is.

Je stond niet meer op de lijst, je gaat afscheid nemen en ik zal jou dadelijk graag ook de roemer aanbieden.

Dan kom ik bij vijf maanden en 27 dagen: Jan Ockers. Ik zeg wel eens 'De theologie is terug in het openbaar bestuur', en dat gold voor jou in het bijzonder. Theoloog, en dat zagen we bij je eerste maidenspeech. Je hebt de gave om..., nou een preek zou ik het niet willen noemen, maar het was wel een mooi opgebouwd betoog, waarin je in je maidenspeech de kans greep om ongestoord, niet gehinderd

door interrupties, de Staten van Brabant jouw visie op Brabant te geven. Je kwam in de Staten na het vertrek van jouw voorganger, Jan Heijman, en het tekent ook jouw loyaliteit, alhoewel je er in beginsel niet zo op zat te wachten, dat je toch bereid was om die zetel nog een tijd lang in te vullen. We hebben wel moeten wennen, in het presidium, en ook in deze zaal, omdat de kerkorde beter bekend was bij je dan de vergaderorde. Je maakte wel eens een – overigens heel charmante – vergissing. Je zei nog niet ‘Waar is Caroliene?’, maar het kwam wel dicht in de buurt! Jouw grote inzet, weet ik uit je cv, gaat bepaald verder dan alleen wat je hier in de Staten gedaan hebt. Ook in je woonplaats en je directe omgeving neem je verantwoordelijkheid en laat je zien waar je echt voor staat. Je verbindt mensen en je bent als het nodig is ook niet te bang om stevige standpunten in te nemen en te zorgen dat dat ook consequenties gaat krijgen in het beleid. Wat opviel, is dat je veelvuldig aandacht hebt gevraagd voor de buurtbuschauffeur. Het was een van de iconen van jouw aandacht, niet omdat het om jezelf ging, maar omdat je voor die mensen wilde staan, dat je daar in Brabant zag.

Jan, ook jij zeer veel dank voor je inzet in onze Staten. Ik zal ook jou zo dadelijk graag de roemer uitreiken.

Ik kom dan bij zes maanden en 24 dagen: Sophie Tinnemans. Toen je hier binnenkwam zei je: “Ik wil een steentje bijdragen, maar ik vind het ook erg leuk om dat te doen, ik vind het Statenwerk iets wat ik heel graag wil doen, ook” – dat was het tweede belangrijke element dat je meteen noemde – “gewoon vanuit het vak dat ik heb.” Je hebt verstand van economie, van begrotingen, van boekhoudingen, van centen, laat ik maar zeggen, van ‘financiën’, noemen we dat dan chic: “Ik wil ook met die deskundigheid iets aan Brabant bijdragen”. Je hebt verschillende woordvoederschappen gehad en je hebt het drukke Statenbestaan weten te combineren met de geboorte van Cato. Dat was ook iets wat gebeurd is in die periode. Je bent niet voor het eerst als volksvertegenwoordiger actief, je doet dat ook op lokaal niveau. Je hebt er nu voor gekozen om, ondanks het feit dat we nog graag hadden willen profiteren van jouw grote deskundigheid op met name ook de financiële portefeuille, toch niet alles tegelijk te willen doen. Wie weet wat er in de toekomst verscholen ligt? Ik wil je nu namens ons allemaal zeer hartelijk danken voor je inzet hier en je al het goede in de toekomst wensen.

Jeffrey van Agtmaal, acht maanden en 26 dagen, althans in deze laatste periode, want ook voor jou geldt dat je hier al eerder in deze zaal actief was en intussen ook als wethouder van de gemeente Woensdrecht zeer actief. Jeffrey is een bijzonder Statenlid, die af en toe op een heel bijzondere wijze in zijn stoel zat. Ik heb af en toe op het punt gestaan een van de bodes te vragen naar je toe te gaan omdat ik bang was dat je zou vallen, maar jouw acrobatische vermogens waren blijkbaar met dat hele soepele, getrainde lichaam zo ontwikkeld, dat er op geen enkele wijze een echt gevaar is ontstaan. Sterker nog: ik heb zelf in Laarbeek mogen aanschouwen dat je met gevaar voor eigen leven, en dat van vele anderen mag ik zeggen, als wielrenner daar grote indruk maakt. Je wint de ene prijs na de andere. Winnaar van het Nederlands kampioenschap gemeenten 2017 én 2018 word je niet zomaar. Ik zie nog hoe voormalig collega Paul Smeulders daar met z’n wielrenfiets over de meet ging en riep: ze zijn hartstikke gek geworden! Ik kon dat beamen. Ik vond het een duizelingwekkende snelheid, maar het tekent jou wel, want jij bent niet iemand die ons opgevallen is als iemand met veel geduld. Je wilt resultaten hebben en je vindt ook niet dat er echt veel meer gezegd moet worden dan strikt noodzakelijk om die resultaten te bereiken. Daar heb je in deze zaal de nodige vrienden mee gemaakt, maar het is nu over. Ik wens ook jou alle goeds voor de toekomst toe.

Ik kom in het rijtje van vijf, voordat we naar de roemers en de bloemen gaan, bij acht maanden en 26 dagen: Gül Tevkir. Ook jij kwam hier als vervanger van Tineke en later weer terug in de Staten op een moment dat de Staten eigenlijk al goed op stoom waren, en dat is altijd iets waar we goed op moeten letten. Er komen mensen ook tijdens de periode als nieuw lid in ons midden en ik vind het een bijzondere kracht, en ook een bijzondere verantwoordelijkheid van ons allemaal, om te zorgen dat we nieuwkomers echt verwelkomen, in de zorg dat we uitleggen hoe het hier gaat, dat we echt investeren, dat je niet als het

ware op achterstand binnenkomt en dat je net zo'n kans als alle anderen hier hebt om je werk in deze Staten te doen. Ik herinner me dat je best een beetje gespannen was voor je maidenspeech, maar die was goed, goed voorbereid, deskundig en heel duidelijk. Ook jij hebt op verschillende portefeuilles het woord gevoerd, maar bij al die portefeuilles was er voor jou één ding elke keer belangrijk, is ons opgevallen: jouw inzet voor duurzaamheid en innovatie. Het waren twee kernwoorden die we elke keer terug zagen komen. Dat meen je ook van harte en dat zal ook wel iets te maken hebben met het feit dat je ook beroepsmatig daar een grote passie voor hebt.

Ook jij, Gül, zeer veel dank voor alle inzet.

Dat geldt dus voor Antoinette, Jan, Sophie, Jeffrey en Gül, die ik nu graag naar voren vraag om de roemer in ontvangst te nemen.

Applaus

De **voorzitter**: De zaal kleurt langzaam rood-wit van de mooie bloemen die we mogen uitreiken. En de roemer, het mooie, traditionele cadeau, u ziet het niet vanaf de plaats waar u zit, maar ik kan u zeggen dat er een mooie gravering in is gemaakt van de periode dat u lid bent geweest van deze Staten.

Ik ben dan nu bij twee jaar, zes maanden en 18 dagen: Huseyin Bahar, in het dagelijks leven werkzaam bij een bank. Ook jouw financiële kennis en jouw nadruk op degelijkheid en deugdelijkheid zullen in deze zaal naklinken, want daar had je het vaak over. Je was af en toe iemand die zei: "Wacht nou even, hebben we er voldoende over nagedacht?" We doen natuurlijk in Brabant af en toe echt innovatieve en gedurfde dingen en het is heel goed dat de volksvertegenwoordiging – en dan kom ik op een ander deel van uw taak – de controlerende taak buitengewoon serieus neemt. Ik denk dat we tegen elkaar kunnen zeggen dat het goed is om dingen te durven en om innovatief te zijn, maar dat juist in zo'n situatie de volksvertegenwoordiging de plicht heeft om niet kritiekloos te accepteren wat er gezegd wordt, maar duidelijk tegenwicht kan bieden. Dat is de functie van een oppositie ook en die rol heb je vervuld. Dat gebeurde bij jou overigens altijd in een vorm van respect, soms zelfs met enige twijfel, want ik herinner me sommige van jouw interrupties die eigenlijk meer nadenkoefeningen waren dan een stevige interventie in het debat, omdat je zelf, met de open en vriendelijke houding die jou kenmerkte, tegelijkertijd voortdurend echt je best deed om te begrijpen wat van de andere kant van de tafel in het midden werd gelegd. Dat werd niet a priori weggeschoven, daar werd echt even over nagedacht, en dat zag je aan jou. Dat tekent jouw beschouwelijke, maar tegelijkertijd heel besliste aanwezigheid in dit huis. Je had graag nog door willen gaan, de kiezer heeft, althans voorlopig, anders beslist. Jouw financiële expertise en jouw degelijkheid gaan dus ongetwijfeld op een andere manier ergens in de samenleving rendement krijgen, want daar was je wel op uit. Je hebt altijd gezegd: we willen welvarend zijn als Brabant, we willen innovatief zijn en dat betekent dat we hard moeten werken aan een provinciebestuur dat daar inderdaad in voorop kan gaan. Die missie heb je van harte ondersteund en heb je in jouw rol als kritisch meedenker, controleur van Gedeputeerde Staten, op een voortreffelijke wijze vervuld. Dank je wel, Huseyin.

Dan ben ik nu bij drie jaar, zes maanden en 23 dagen in de periode 2015 tot 2019: Horst Oosterveer, de Groep Van Overveld, aanvankelijk 50PLUS. Met jou, Horst, kwam er veel wijsheid en levenservaring in een al lange maatschappelijke carrière binnen. Jij was iemand die niet per se heel lang het woord wilde voeren, maar als je aan het woord was, werd er naar je geluisterd, omdat bij jou duidelijk was dat je je maatschappelijke ervaring en je overzicht, mede gebaseerd op – ik heb je cv er nog eens bij gepakt – een enorm aantal maatschappelijke nevenfuncties, echt een enorm groot aantal maatschappelijke nevenfuncties, bestuurlijke verantwoordelijkheden gedragen op tal van manieren, in de kerk, maar ook in andere maatschappelijke organisaties, meebracht. Dat merkte je aan jou. In jou was een controleur van het college, de controlerende macht die de Staten hebben te doen, maar ook het meedenken en het waarschuwen en beschouwen was zeer aan jou besteed. Wat mij opgevallen is, is dat je ook zo'n plezier

had de afgelopen tijd waarin we met de Staten van Brabant op verschillende scholen hebben rondgetoerd om aandacht te vragen voor de aanstaande verkiezingen en jonge mensen op te roepen van hun stemrecht gebruik te maken en zich actief te oriënteren op wat er te kiezen was. Er waren natuurlijk jongeren die letterlijk zeiden: "Wat doet die opa daar op dat toneel?" Dat werd gewoon gezegd, en op zich is dat helemaal geen rare vraag voor een heel jong publiek. Wat het mooie was, was dat je je ook in die zin zo opstelde, dat je met de jonge mensen in die zaal jouw levenservaring deelde, zeker in het perspectief van wat democratie en rechtsstaat betekent, dat je daar zuinig op moet zijn, dat je dat niet zomaar ter discussie moet stellen, dat dat een grote verantwoordelijkheid geeft, waarmee je juist op die jongere generatie vanuit die rol indruk maakte. Of in die zaal uiteindelijk veel 50PLUS of Van Overveld gestemd is, we zullen het nooit weten, maar ik weet wel dat die jongeren indringend zijn toegesproken door jou en dat ze dat nooit meer zullen vergeten. Dank ook voor die rol die je buiten de Staten als ambassadeur van onze Brabantse democratie hebt willen spelen. Dat was indrukwekkend.

Ik ben bij drie jaar, tien maanden en vijf dagen, althans in deze periode: Karel Burger-Dirven, die ook al twee eerdere volledige periodes hier in de Staten heeft gefunctioneerd, maar toen de collegevorming achter de rug was instroomde in onze Staten, als dus ervaren lid van onze Staten, die wist hoe er met het bijltje gehakt moest worden. Je hebt enorm veel gedaan in de Staten van Brabant en bent nu niet meer beschikbaar voor een volgende periode. We kennen jou en zullen jou blijven kennen als een Statenlid dat zeer betrokken was, niet alleen in deze zaal, maar op veel plekken waar ik als commissaris, als uw voorzitter ook, mocht zijn, was je er vaak ook met je partner, op allerlei evenementen. En daar gedroeg je je als een ambassadeur van de Staten van Brabant, in de zin dat je voortdurend belangstelling toonde, dat je veel vroeg, dat je het naadje van de kous wilde weten. Of het nu om een orkest ging of een andere happening waar we waren: je was iemand die buitengewoon leergierig en weetgierig was, en dat deed je om hier, in dit huis, met die kennis die rol te kunnen spelen die van een Statenlid verwacht mag worden: op de hoogte zijn, weten wat er speelt, hoe het dossier in elkaar zit en welk soort vragen daar op welk soort moment in het debat geacht werden over te worden gesteld.

Je bent actief betrokken geweest, zeer actief betrokken, bij de Statenwerkgroep die de nieuwe OV-visie heeft gemaakt, een mooi instrument waar we, denk ik, veel van geleerd hebben ook de afgelopen periode, dat je soms buiten de formele verhoudingen en de formele procedures om met elkaar om de tafel moet gaan zitten om met elkaar actief te brainstormen en mee te denken over de richtinggeving van het beleid. Formeel gebeurt dat uiteraard altijd hier in deze zaal met de besluiten waarin de kaders gesteld worden, maar het is mooi om te zien dat de Staten van Brabant ruimte hebben - en je bent daar een mooi voorbeeld van - om ook buiten de formele paden met elkaar te brainstormen en de verantwoordelijkheid voor de toekomst van onze provincie te nemen.

Dank, Karel, voor al die jaren van een grote inzet voor onze provincie.

Vier jaar en één dag, dit is precies de periode die de meesten van u in deze legislatuur hebben gediend: Willem Bakker. Ik wil citeren wat je hebt gezegd toen je hier binnenkwam. Je zei: "Ik wil eigenlijk een schakel zijn, een democratische schakel tussen wat er in het gewone huis-tuin-en-keuken-Nederland aan de hand is, en in Brabant in het bijzonder, en de zittende bestuurlijke laag." Je maakte je zorgen of er voldoende aandacht was voor vragen waarmee mensen in de samenleving rondlopen en je hebt op jouw manier uiting willen geven aan hoe jij zag dat die zorgen werden geuit en wat in jouw ogen van belang was om daarmee te doen, ook in deze politieke arena. Je was kritisch soms op het bestaande beleid, het cultuurbeleid, maar wat mij opgevallen is, is - en ik zie de emotie nog toen je verwees naar je vader, die ook politiek actief was, bij je beëdiging - dat je het altijd hebt gedaan in een traditie waarin je verder wilde werken. Dat was een ándere, en ook andere keuze, dan je vader maakte, heb je ooit tegen me gezegd, maar je werkte wel vanuit diezelfde geest: zorg voor goed beleid, zorg voor Brabanders die hun stem willen geven en moeten kunnen geven aan hoe het met deze provincie verder gaat. Ook jij diende heel actief in die Statenwerkgroep van de OV-visie, en wat ook heel bijzonder was - en dat was bepaald

geen makkelijke rol – , is dat je je verantwoordelijkheid hebt genomen in de algemene vergadering van het IPO. Daar gaan we misschien best nog eens een keer over doorpraten, over hoe het IPO zich verhoudt tot de Staten. Dat is ingewikkeld georganiseerd, soms kan dat misschien niet anders, maar binnen de gegeven verhoudingen heb jij – en dat is dan toch ook even een competentie die je daar ineens liet zien – niet als lid van de Staten namens één partij, maar namens de Brabantse Staten daar geacteerd, met een helder mandaat, nieuwsgierig en stevig aanwezig. Je vond het een eer om lid van onze Staten te zijn en ik denk dat je er met volle teugen van genoten hebt. Het is nu over, maar in diezelfde geest die ik net al noemde van je vader, die je opriep maatschappelijke verantwoordelijkheid te dragen en je te bemoeien met de samenleving waarin je leeft, zul je ongetwijfeld verder gaan. Willem, het ga jou dus goed daarin en dank je wel.

Vier jaar en één dag ook voor Caroline van Brakel, sinds een tijd gecombineerd lid van onze Staten en wethouder in een in dit huis intussen veelbesproken gemeente. En zoals dat dan hoort, heb je de code begrepen dat het dan niet passend is om daarover het woord te voeren. Dat zijn de moeilijke vragen soms, wat wel en niet kan, want wij willen leden van de Staten van Brabant hebben die ook maatschappelijk en hierbuiten dingen doen. Als je alleen maar hier actief bent, is dat misschien helemaal niet goed om in de Staten te kunnen vertellen wat er met Brabant moet gebeuren. Je bent al eerder actief in het lokaal bestuur, lid van de raad van de gemeente Veldhoven geweest, gemeenteraadslid geweest, Statenfractielid, je hebt enorm veel gedaan. Je hebt intussen enorm veel ervaring opgebouwd van hoe het politieke spel gespeeld wordt en hoe je daar op een constructieve wijze in opereert. Je hebt je in menig dossier stevig vastgebeten, en dat was in de zaal heel duidelijk zichtbaar. Daarmee is toch gezegd dat het nog steeds heel belangrijk is voor een Statenlid om de dossiers echt tot je te nemen, niet omdat het hier om details hoeft te gaan, maar wel om te laten zien dat een grondige kennis van het dossier betekent dat je dan de relevante politieke wegging die hier in deze zaal aan de orde is, en de democratische besluitvorming, stevig mee vorm kunt geven.

Je bent echt een steunpilaar geweest in je fractie, maar ook voor de Staten als geheel. Ik heb regelmatig zelf gezien, als we werden uitgenodigd om een themavergadering bij te wonen, waar het thema van de taskforce bijvoorbeeld aan de orde was, hoe strak en tegelijkertijd met een zekere ontspannenheid en humor je zo'n vergadering wist te leiden. Je hebt daar extra verantwoordelijkheid genomen voor de Staten van Brabant, want jij deed wat extra's om de Staten als geheel te laten functioneren. Daarvoor zeg ik je namens ons allemaal zeer veel dank.

Ik wil jou nu mét Huseyin, Horst, Karel en Willem naar voren vragen om de roemer en de bloemen – het is geen verrassing meer – in ontvangst te nemen.

Applaus

De **voorzitter**: Vier jaar en één dag. Het klinkt zo vanzelfsprekend, maar laat het even op u inwerken: vier jaar en één dag. Het is in een mensenleven niet zomaar even, het is toch een heel substantiële periode die je hebt gebruikt om Brabant mee verder te helpen in de rol van volksvertegenwoordiger in deze prachtige Statenzaal waar we met elkaar de besluiten nemen en bediscussiëren. Tineke Claessens, vier jaar en één dag ook uit jouw leven, en ik zeg er meteen bij dat uit jouw cv blijkt dat je natuurlijk al veel meer gedaan hebt als volksvertegenwoordiger in Roosendaal. Maar je hebt veel meer gedaan. Je hebt binnen je partij zeer veel verantwoordelijkheden gedragen, je bent zeer actief bestuurlijk in maatschappelijke organisaties, ik noem er maar één: de Rolstoelcentrale. Het tekent de manier waarop jij in deze Staten binnenkwam. Jij kwam niet, zoals je me ooit gezegd hebt, om een soort politieke carrière te maken. Jij wilde jouw visie, maar ook jouw werkelijkheid, ook die van moeder en oma, zei je toen, hier in de Staten articuleren, omdat je je zorgen maakte over de samenleving, omdat je uit Twente afkomstig je in Brabant wel thuis voelde, maar ook hier een aantal dingen zag waarvan je zei: dat zou eigenlijk best

anders kunnen, en misschien wel moeten. Je bent iemand die voortdurend het sociale aspect van de samenleving sterk naar voren wilt brengen en je hebt een heel groot gevoel, en ook een grote ambitie, voor gelijkwaardigheid en gelijkheid. Het is voor jou een ankerpunt om de koers mee te bepalen en om jouw bijdrage in deze zaal te iken. Sociaal ben je zelf ook, want je was in deze zaal aanwezig, niet alleen, zeg ik dan maar, om de stukken te lezen, om aan het debat mee te doen, maar toen de griffier ooit zei dat ze het koud had, lag er naar verluidt een week erna een warm gebreide poncho voor haar klaar. Kijk, dat gebeurt ook in de Staten van Brabant! Die zorgzaamheid, Tineke, zullen we ons ook herinneren, uit jouw bijdrage aan de besluitvorming in deze zaal. Dank je wel en het ga jou goed.

Roy de Jonge, vier jaar en één dag, en we weten dat je er ook nog even tussenuit moest. Je hebt je moeder verloren in deze periode en we weten allemaal hoe jou dat geraakt heeft. Dat zegt wat over jou. 'Ons moeder' is in Brabant überhaupt heel belangrijk, maar je was er echt even door van slag, maar niet in de zin dat je niet wist wat je hier wilde doen. Zo gauw het kon, was je hier weer terug met jouw heldere bijdragen en jouw vaak originele manier om dingen te brengen. Daarin herkennen wij iemand die ook actief is in de stichting Rock over Halsteren. Ik wil niet zeggen dat je hier als een rocker achter de kathedraal stond, maar het swingde altijd wel, Roy, want je was iemand die altijd origineel was in de manier waarop het standpunt naar voren gebracht werd. Je was niet iemand – dat geldt ook voor jou – die eropuit was om veel te zeggen, om lang te praten, maar je wilde er wel staan als het er echt toe deed, als jij vond dat jouw opvatting over een eerlijke en consequente samenleving die ruimte geeft voor iedereen – dat was jouw motto om hier binnen te komen – in het geding was. Je was ook actief in het gebruiken van een ander instrument dat u als Statenleden hebt, ik noem maar even de schriftelijke vraag, en de laatste is ongetwijfeld een soort van paukenslag geweest, toen er vragen zijn gesteld over de carnavalsinburgeringscursus voor Bovensloters. Het was mooi te zien dat de gedeputeerde toen zijn best heeft gedaan om nog diezelfde dag te antwoorden. Daar wrongen, geloof ik, een beetje goede staatsrechtelijke gebruiken en degelijke besluitvorming en het gevoel dat met die vraag iets meer bedoeld was dan alleen maar een serieuze vraag, maar het agenderen van een thema dat je blijkbaar bezighield, dat carnaval het feest van iedereen is, maar dat je je wel moet verdiepen in dat feest, dat het niet 'zomaar' kan. Dat geldt natuurlijk ook voor de democratie. Ook dat is iets waar je je in moet verdiepen om mee te doen. Jij hebt al een hele carrière achter de rug in je partij en je bent hier in de Staten zeer actief geweest om, ondanks het feit dat je er een tijdje niet kon zijn, een indruk te maken in jouw bijdragen aan de besluitvorming in deze Statenzaal.

Roy, zeer veel dank voor jouw bijdragen en het ga je goed.

Dan ben ik bij wéér vier jaar en één dag. Iemand die de Staten inkwam met het motto "Ik wil eigenlijk voor Brabant zorgen, en dan zijn een aantal kernwoorden voor mij van belang: zorg en welzijn, ruimte dat vrijwilligers en mantelzorgers hun werk kunnen doen, dat er goed geïnvesteerd wordt in jonge mensen, dat werk en opleiding, de echte garantie voor onze toekomst, geborgd wordt, een provincie bovendien waar het eigen karakter van het Brabantse land behouden blijft." Ik heb het over Ben Maas. Ben, dit waren de woorden die je hebt gegeven toen je hier binnenkwam. Het is mij wel eens opgevallen dat de toespraken bij het afscheid – en dat is helaas alleen gegeven als Statenleden tussentijds afscheid nemen; daar zit toch iets van een onrechtvaardigheid, voel je vandaag, maar het is niet anders –, maar dat jij daar ongetwijfeld op teruggekomen zou zijn, want in het laatste debat waren sommige mensen zeer onder de indruk van jouw bijdrage vanaf dat spreekgestoelte. Over de inhoud kunnen we het verder hebben, maar je stond er op een manier die indruk maakte. Een goed opgebouwd betoog waarin niet alleen de techniek van het dossier doorklonk, maar jouw oprechte, nou mag ik misschien zeggen: verontwaardiging, of verwondering, over een aantal elementen in het dossier. Nogmaals, over de inhoud zal misschien gediscussieerd worden, dat is ook precies de bedoeling in deze zaal, maar de stijl en het engagement waarmee je daar stond heeft echt indruk op ons gemaakt. En dan wil ik er ook nog bij verklappen dat jij een van degenen was die, denk ik, als een van de eersten in ieder geval, zeer consequent niet van papier

las, maar van de iPad, en ik heb eigenlijk zelden gemerkt dat dat mis ging. Bij de stemmingen daarentegen was die iPad af en toe niet in beeld en heb je nog wel eens een vergissing gemaakt, zo hebben we gemerkt. Maar ach, dat had geloof ik niet echt heel fundamentele consequenties voor de uitslag, dus het liep allemaal goed af. En wat ook vermeld mag worden, is dat je echt een gepassioneerde leraar bent die voor leerlingen wil zorgen en dat, als je dan een keer op werkbezoek meegaat en een diploma-uitreiking gepland is direct na dat werkbezoek, het je zelfs niet stoort om dan een keurig net pak aan te doen. Dat vond je normaal niet zo plezierig, zei je, maar toen was het even nodig, niet voor jezelf, maar voor de leerlingen die je met waardigheid en decorum een diploma wilde uitreiken. Dat tekent jouw inzet. Ik heb het meermalen ook meegemaakt toen we bij de ROC's samen waren. Daar ligt je grote hart: de jonge generatie in Brabant klaar maken voor de toekomst. In jouw bijdragen in deze zaal op veel dossiers, als het over mobiliteit ging, bestuur en financiën, maar ook je inzet in het Platform Integriteit, heb je een voortreffelijke bijdrage geleverd, waarvoor ik je namens ons allemaal zeer hartelijk wil danken, Ben. Dank je wel.

Vier jaar en één dag. Het geldt ook voor Joep van Meel. Joep, jij bent iemand die ook buiten gebaande paden durft te gaan. Sterker nog: je recente activiteiten in het dossier, laat ik maar zeggen: cannabis, zijn op z'n minst opmerkelijk. Nog voordat welke politieke besluitvorming daarover ook is afgerond, ga jij pionieren en heb je zelfs eens ooit geprobeerd mij uit te dagen daar publiek een standpunt over in te nemen, terwijl je heel goed wist dat dat natuurlijk geen pas geeft en niet kan, maar je probeerde het. Je bent dus af en toe best een beetje ondeugend. Dat verklaart ook waarom je samen met Roy die vragen over dat carnaval wilde indienen. Met je humor, humor ook als instrument om in de Staten op een andere manier met elkaar om te gaan dan alleen maar in deze zaal, was je met Jeroen Deneer de absolute founding father van de intussen roemruchte pubquiz die deze Staten met enige regelmaat spelen. Het is misschien goed om, nu we hier zo publiek staan, dat toch eens een keer te zeggen, want de Brabanders kijken natuurlijk naar de Staten, naar hun parlement, op een manier die af en toe vooral in beeld brengt hoe met elkaar van mening verschild wordt, en dat is goed, want dat is ook de bedoeling, het is niet zo dat we hier zijn om elkaar naar de mond te praten, of om a priori te vinden wat een ander vindt, maar het is ook een groep collega's die investeert in onderlinge verhoudingen en juist om met elkaar scherp van mening te verschillen, is het investeren daarin cruciaal. Jouw bijdrage, ook daaraan, Joep, is ons opgevallen en we zullen je ons herinneren als iemand die geëngageerd was, namens jouw partij hier in deze zaal, maar ook geëngageerd voor het zijn van Staten als een groep collega's. Je bent echt opgevallen als iemand die daarmee vooraan ging en verantwoordelijkheid heeft genomen. Dank je wel voor die inzet.

Vier jaar en één dag. Het motto was: "Ik wil zorgen voor de kleine kernen van Brabant, ik wil toezien dat er echt wordt geïnvesteerd in een zorgvuldige veehouderij, ik wil mijn drijfveer om de samenleving leefbaar te maken en te houden hier in deze Statenzaal klankkleur geven." Het is iemand die dat ook buiten de Staten deed, op allerlei manieren: de Voedselbank Goed Ontmoet, maar ook bij de gymnastiekvereniging Alpha. Ik heb het over Wim van Overveld, van wie we een mooi filmpje zagen op de vooravond van het debat dat je voerde, waarin je zag hoe betrokken jij op je omgeving en je samenleving was. Intussen heb je natuurlijk op een geweldige manier als wethouder, als lid van raden, gefunctioneerd. In Halderberge, Oudenbosch, ben je wethouder geweest, lid van de commissie klachten en verzoeken. Je hebt een enorme bestuurlijke carrière achter de rug. En jij zult in deze Staten, denk ik, ook wel herinnerd worden als iemand naar wie, op het moment dat je het woord vroeg en nam, goed geluisterd moest worden, omdat jij ook veel het woord gevoerd hebt in de zin dat je zei 'jongens, het is wel gezegd, ik ga nu niet de vergadering belasten met nog het herhalen van wat al in het midden gelegd is'. Daarmee vroeg je er expliciet ook wel aandacht voor dat, op het moment dat je dat wél deed, en dat effect bereikte je simpelweg door het zo te doen, er dan heel goed naar je geluisterd werd, naar jouw inbreng, waarbij je natuurlijk de handicap had om als een van de laatsten in de rij te spreken. Dat was niet altijd makkelijk voor je, maar je hebt het op

een buitengewoon heldere en integere wijze gedaan. Tijdens het verkiezingsdebat deed je er het zwijgen toe over wat er in de partij gebeurd is, dat gaat ons ook allemaal niet aan, maar ik weet dat je dat geraakt heeft, dat je er echt verdriet van hebt gehad en dat je dat niet fijn hebt gevonden. Dat gebeurt dan soms in de politiek, het schijnt er af en toe ook bij te horen. Enfin, dat zal dan wel zo zijn, maar je bleef overeind, wilde door, en ik heb ook van jou gezien dat het bijna niet merkbaar was hoe je dat geraakt had en dat je in de campagne met een nieuwe naam en op een nieuwe manier doorging, met diezelfde ambitie en diezelfde drive om die samenleving leefbaar te maken, met een bijzondere zorg voor de kleine kernen, en ook je ambitie om mee te doen in de discussies over een zorgvuldige veehouderij. Je bent een Statenlid dat hard werkte, vaak van ver moest komen en vroeg hier moest zijn, maar met een enorme inzet en een groot engagement heb ook jij voor Brabant gewerkt. Dank, Wim, voor die enorme inzet. Het is nu over, maar ik weet zeker dat op al die plekken waar je al actief bent in de samenleving die inzet onverkort door zal gaan, omdat je dat simpelweg niet kunt laten, omdat je van Brabanders houdt en daarvoor hard wilt werken. Dank voor al die inzet.

Ik wil jou, Wim, en Joep en Ben en Roy en Tineke nu vragen naar voren te komen voor de roemer en de bloemen.

Applaus

De **voorzitter**: Vier jaar en één dag geleden schreef Peter Portheine: "Ik wil ook op provinciaal niveau een bijdrage leveren aan de toekomst van onze provincie, omdat ik geloof in de mogelijkheden en kansen die met name Brabant heeft in Nederland en de wereld." Nederland en de wereld: de ambitie werd meteen op het juiste niveau ingestoken. Je bent echt een ambassadeur voor waar Brabant voor wil staan: ondernemerschap en innovatie, maar niet als doel in zichzelf, maar om een bijdrage te leveren aan de grote maatschappelijke uitdagingen die we met z'n allen moeten doen. Jij hebt begrepen dat dat eigenlijk steeds minder kan alleen maar op de vierkante kilometers in Brabant, dat we ons moeten verbinden met allerlei krachten overal in de wereld, dat onze ondernemers dat willen, dat wij hen volgen, maar wel met stevige Brabantse roots, die laten zien dat onze ambitie ligt op tal van terreinen, om die kennis van innovatie, die kennis van technologie, echt in te zetten. Je bent in je dagelijkse bestaan directeur van de stichting Brainport Smart District. Het is een van die projecten waar heel veel bij elkaar komt: ondernemerschap, een goede scan van de maatschappelijke opgaven, en het was mooi te zien hoe in Het Financieele Dagblad laatst dat soort engagement en dat soort inzet ook werd erkend als typisch Brabants. Je bent iemand die hier in de zaal betrokken, constructief-kritisch, met dat thema ook bezig was. Je had menig geanimeerde discussie met collega-Statelid Van den Berg, die ik vanaf deze plaats een verder spoedig herstel toe wens: Harry van den Berg – ik noem hem nu toch maar even, Peter – die na een onfortuinlijk skiongeluk een tijdje nu wat anders moet gaan doen. Hoe toepasselijk eigenlijk, dacht ik: Van den Berg, een naam voor iemand die van skiën houdt, maar dat terzijde. Wij wensen hem beterschap. Maar jij was met hem regelmatig in debat, en het mooie was dat ik zag dat, los van de inhoud daarvan, waarin je soms scherp tegenover elkaar stond, jullie beider ogen glinsterden. Want je vond het leuk om dat met elkaar en public hier te bespreken, maar wel vanuit de houding dat jullie beiden met grote zorg over dat thema spraken, ieder van jullie met de om hem moverende redenen, maar wel met plezier. Je had echt een engagement met die onderwerpen. Energie was echt iets wat je bezighield en je hebt ook met de heer Oosterveer een heel succesvolle motie ingediend die echt beleidsbewegingen in gang gezet heeft. Je was dus niet alleen maar iemand die hier zat vanuit de controlerende rol van de Staten, Peter, maar je viel op als iemand die soms rustig, deskundig, opbouwend, maar als het moest ook met een stevig en leuk debat dat hier in ons midden bracht. Een stevige positiebepaling heb je ook in het Platform Internationalisering gehad. Je was daar echt bij betrokken vanuit een groot engagement met onze provincie. Het houdt nu op in deze Staten, maar ik kan mij zo voorstellen dat in de andere functies buiten dit huis datzelfde

engagement voor Brabant zal worden blijven ingezet. Ik dank je zeer hartelijk voor jouw inzet in deze Staten en wens je heel veel succes bij het verder voeren van het engagement.

Vier jaar en één dag. Louis Roks zei, toen hij hier de Staten binnenkwam: "Ik ben niet tevreden, ik heb zelfs onvrede over de manier waarop met de belangen van burgers soms wordt omgegaan." Je bent volksvertegenwoordiger geworden hier, je bent dat ook in je gemeente, Etten-Leur, maar ik heb in jou ook altijd een soort ombudsman gezien. Je zei laatst ook tegen mij: ik ben eigenlijk veel meer een stoeptegelpoliticus. En dat bedoelde je niet denigrerend, dat bedoelde je precies vanuit de zorg, dat je zei dat het soms nodig is om heel dicht bij burgers te staan, om goed te luisteren naar wat er speelt, niet om kritiekloos over te nemen wat die burger tegen me zegt – ik heb mijn eigen verantwoordelijkheid om dingen te wegen –, maar wel om te laten zien dat ik er dan ben, dat ik luister en mijn volksvertegenwoordigerschap ook echt actief wil invullen. Je was zeer betrokken, kritisch betrokken, bij beleid over sociale veerkracht. Je hebt een groot engagement om dat beleid ook zo te instrumenteren, dat het kritisch gevolgd kán worden. We herinneren ons jouw betogen hierover, het belang van maatschappelijke prestatie-indicatoren, dat je zei: ik kan mijn rol niet goed spelen als ik niet precies weet waar ik op moet letten. Dat zijn van die debatten waar we in de volksvertegenwoordiging met enige regelmaat ook hier in Brabant echt aandacht aan besteden: hoe kan de controlerende taak van de Staten verder worden ingevuld, hoe blijf ik dicht bij die burger? Het zijn soms abstracte verhalen, maar de ziel, Louis, die jij daar inbracht, ging precies telkens hierover. Je was kritisch, zeer ervaren, en ik meen gezien te hebben dat er soms best wat klamme handen waren als jij het woord voerde, omdat je goed voorbereid was. Je verdiepte je in de dossiers, je was echt een Statenlid die zo ook is opgevallen. Ik wil je zeer hartelijk danken voor de rol die je hier hebt willen spelen. Het houdt nu hier op, het gaat in Etten-Leur nog door en ik wens je daar veel succes en steun bij.

Dan vier jaar en één dag, dicht hier vooraan: Inge Schüller. Je hebt gezegd, toen je hier kwam, dat je iets doet wat bij je past. En de politiek zei je, past bij mij, ik vind het interessant om te werken aan de toekomst van ons mooie Brabant, want het is belangrijk om dat te doen, het is zelfs – je schuwde geen grote woorden – een morele plicht. Ik ben het met je eens dat het belangrijk is, of je nou als burger stemt, of hier in deze zaal actief wordt, dat je dat doet vanuit een missie, dat je wilt bijdragen. En we weten dat je dat op heel veel plekken in de samenleving doet. Als lid van de Raad van commissarissen van Rabobank, als volksvertegenwoordiger, als commissielid in een gemeente ben je op tal van terreinen bezig geweest en je hebt ook wel een aantal kenmerkende acties ingezet. Alleen al was je betrokken bij de groep die het agenderingsrecht succesvol in de laatste Staten heeft geagendeerd, een nieuwe verordening is tot stand gekomen, maar je hebt ook het Jaar van de dance mee op de kaart gezet – een swingende bijdrage zou ik dat willen noemen. Maar vooral herinner ik me je ook nog van het volgende, met name in het begin van de periode, daarna ben je op twee punten eigenlijk zorgelijk minder gaan presteren. Het eerste was dat je opviel als iemand die als een van de eersten met zo'n rare stick door deze zaal liep, een selfiestick heet dat tegenwoordig geloof ik. Je vlogde, en dat was heel goed, omdat je daarmee als het ware de Brabanders buiten deze zaal meenam en kennis gaf over wat we hier deden. Dat was heel bijzonder, want dat werd nog niet zoveel gedaan, je was echt een voorloper. Ik zag het je de laatste tijd wat minder doen, maar misschien waren daar goede redenen voor. Ernstiger, en meer betreuenswaardig, is het feit dat de zak Engelse drop er de afgelopen tijd nooit meer was. Ik herinner me het contact dat er regelmatig tussen de voorzitter en jou was: als de suikerspiegel aan het dalen was tijdens de vergadering, was er ergens in die tas altijd nog wel een zakje drop. We gaan dat missen, we misten het al een tijdje, het is misschien niet zo verkeerd, maar het zorgde wel voor een leuke sfeer. Zoals je volgens mij ook een van de aanstichters was, maar dat heb ik niet empirisch kunnen verifiëren, van dat bijzondere spel dat geloof ik met name de VVD-fractie hier in de Staten speelde met een bijzonder woord. Tijdens alle bijdragen was er dan één woord dat je kon turven en meedoen. Je zou kunnen zeggen dat het eigenlijk niet serieus was, maar een spelletje, maar het was wel heel serieus, want ik heb duidelijk gemerkt dat, toen dat spelletje

eenmaal werd ingezet, aanmerkelijk beter naar menig betoog werd geluisterd, ook vanwege de inhoud van dat betoog!

Inge, zeer veel dank voor jouw aanwezigheid, voor je enorme inzet in al die dossiers, met name ook die werkgroep agenderingsrecht, daar heb je echt hard mee aan gesjouwd om dat voor elkaar te krijgen. Dank voor je grote inzet en wie weet, breng je nog eens een dropje. We gaan dat wel zien.

Paranka Surminski, vier jaar en één dag en daarvóór als burgerlid hier al actief in de Staten. "We hebben politiek nodig", zei jij, "om nieuwe inzichten voor het voetlicht te brengen, die inzichten in een breder kader te plaatsen, om ze een juridische en democratische basis te geven, om ze uiteindelijk in de samenleving te verankeren." Dat klinkt nogal. Je kwam met behoorlijke ambities hier de Staten binnen en ook jij was een van die Statenleden die opviel door het feit dat je doorwrochte betogen, uitgeschreven voorbereid, hier had en ik merkte soms dat er enige spanning was tussen het aantal woorden en de aan jou toegekende spreektijd. Dat probleem loste jij op door sneller te gaan spreken. Het kwam niet altijd de helderheid van het betoog ten goede, moet ik zeggen, maar we wisten natuurlijk, doordat je zo stevig inzette, waar je voor stond en dat vind jij misschien ook wel het allerbelangrijkste. Natuurlijk zijn details soms belangrijk, lette je precies op wat je deed, dat hoorde ook bij je achtergrond en andere activiteiten die je deed, maar het ging jou uiteindelijk vooral om het soort boodschap dat vanaf deze plek gegeven werd. Je zei, je was kritisch op het feit dat de verhouding tussen mens en economie soms in jouw ogen zich niet voorspoedig ontwikkelde, en je wilde dus tegenhangende opmerkingen maken. Je had het dan vaak over de dieren en de natuur, maar ons is altijd opgevallen dat je het eigenlijk over veel meer had. Dank voor jouw bijdragen hier, dank voor je grote inzet. Het houdt nu op, maar we zullen van jouw enorme inzet in deze Staten mooie herinneringen bewaren. We wensen je veel succes in al het andere wat je, wie weet waar nog, mag gaan doen.

Vier jaar en één dag. De laatste in deze rij, die ik zo dadelijk als eerste naar voren wil roepen, is Maurice Spapens. Maurice zei: "De kunst is de basis van alles. Zonder kunst geen democratie en bij democratie hoort heel fundamenteel creativiteit en een nauwgezet oog voor de menselijke maat." De menselijke maat mogen we, als het om jou gaat, met een zekere dubbelzinnigheid consumeren, want dat gaat niet alleen over het begrip 'de menselijke maat' zoals het vaak gebruikt wordt, maar ook de couturier Maurice Spapens heeft het met enige regelmaat over de menselijke maat, en dan bedoelt hij een ander soort maten - maat 54, 52 of zoiets, daar gaat het dan tegenwoordig, geloof ik, over. Enfin, je bent daarin heel bijzonder geweest. Je was niet alleen hier overigens volksvertegenwoordiger, je bent zeer actief in de stad Breda geweest, nóg zeer actief, je bent zeer actief geweest in het stellen van vragen, je hebt met Inge samen die dance als themajaar op de agenda gezet en bij jongerenactiviteiten die de Staten als geheel ondernamen werd er nooit tevergeefs een beroep op jou gedaan. Het was heel bijzonder dat je, toen het college zich eenmaal moest melden voor een carnavalsvering hier in Oeteldonk, bereid was het college te kleden. We hebben dat uiteindelijk wel opgelost, maar vooral blijft me ook nog bij, Maurice, dat je me een keer gezegd hebt: commissaris, waarom draagt u toch geen ambtskostuum meer? Dat deden commissarissen vroeger. Toen heb ik gezegd - het is er helaas nooit van gekomen -: als de SP-fractie een motie indient die unaniem wordt aangenomen, dan zal ik jou vragen een ambtskostuum voor me te maken! Het is er niet van gekomen, we zullen nooit meer weten hoe dat eruit zou hebben gezien, maar het gaf jou een bijzondere betrokkenheid aan.

Maurice, ik mag nog wat anders tegen je zeggen, want dit was de kwinkslag. Je hebt echt heel hard gewerkt, echt heel lang, niet alleen vier jaar en één dag in deze Staten, maar al sinds maart 2006 als volksvertegenwoordiger in Breda, gemeenteraadslid. Je hebt echt in engagement niet alleen zeer hard gewerkt, veel gedaan, maar je hebt dat ook heel langdurig gedaan. Daarom mag ik je zeggen dat het Zijne Majesteit heeft behaagd jou de onderscheiding Lid in de Orde van Oranje-Nassau toe te kennen. Ik wil jou vragen als eerste naar voren te komen, dan wil ik je die opspelden, en daarna uiteraard ook de roemer en de bloemen overhandigen.

Applaus

De **voorzitter**: Dan wil ik nu Peter, Louis, Inge en Paranka vragen naar voren te komen.

Applaus

De **voorzitter**: Ik kom aan het op één na laatste blokje van vijf collega's die afscheid gaan nemen.

Vier jaar, tien maanden en elf dagen, dat wil zeggen meer dan alleen maar in deze periode actief, hier binnengekomen met het motto "Ik wil me inzetten voor de publieke zaak, en meer in het bijzonder voor het versterken van onze democratische rechtsstaat. Die gaat me aan het hart. Ik wil me inzetten voor duurzaamheid en innovatie en voor een Noord-Brabant waarin werk voor jong en oud is." Ik heb het over Sjo Smeets. Sjo is gedurende het lidmaatschap van kleur verschoten, dat weten we allemaal, las op cruciale momenten een boek en dat gaf wat politieke dynamiek. Ook dat gebeurt soms. Daar gaan we het verder niet over hebben, want in die verandering van positie, die ook letterlijk een verandering van plaats in deze zaal was, is één ding wel gelijk gebleven, namelijk dat je iemand was die hier - ik heb zelfs begrepen midden in de zomervakantie - menige tijd doorbracht om dossiers te bestuderen, om je bijdragen voor te bereiden in deze zaal. Overigens is rondom dat verblijf hier in de zomervakantie nooit helemaal duidelijk geworden of het kwam door het feit dat je de dossiers niet thuis kon lezen, of dat er thuis gezegd werd: je loopt hier in de weg omdat we aan het verbouwen zijn. Die geruchten gingen wel, Sjo. Maar het was dus wel zo dat je hier opviel als iemand die voortdurend bezig was dossiers op te vragen, om dossiers te bestuderen, om je bijdragen voor te bereiden. In dat verband was het ook zo dat je soms het verschil tussen een interruptie en een bijdrage vanachter de kathedraal niet echt heel helder maakte. Jij was een van die leden die ik aan de interruptiemicrofoon met enige regelmaat uitnodigde, en als het niet anders kon uitdaagde, of dwong, om een punt te zetten. Soms is dat nodig. Maar Sjo, alle gekheid op een stokje, het ging jou er ook dan natuurlijk vooral om een punt te maken. Daar ging het je om. Hier ben je gekomen met een inzet, een woordvoering, op natuur, milieu en mobiliteit, en ik wil vandaag ook niet onvermeld laten jouw enorme engagement op het dossier van de integriteit. Je was lid van het platform en dat nam je buitengewoon serieus. We weten allemaal dat je daarmee niet alleen voor jezelf bezig was, maar ons aller belang diende. Een Staten waar getwijfeld wordt aan de integriteit van de leden raakt rechtstreeks ons aller belang, om een Staten van Brabant te zijn, waar dat buiten kijf niet aan de orde is, daar hoeft niet aan te worden getwijfeld. Het is vaak niet het meest dankbare werk, omdat het niet het meest zichtbare werk is. Het is ook zo'n onderwerp dat heel erg belangrijk is, maar zelden urgent. Andere dingen gaan voor. Jij was koersvast in het belang van die discussies, en niet alleen theoretische discussies, ook casuïstiek die soms ingewikkeld is en ons vol van dilemma's soms vertwijfeld achterlaat: wat is hier nou het juiste om te doen? Het mooie was dat jouw grote engagement, precies met wat ik zei: democratie en rechtsstaat, jouw anker was om ons daar scherp te houden. Dank voor je inzet ook daarvoor. Het ga je goed.

Suat Kutlu, vijf jaar, vier maanden en twaalf dagen, dus ook al eerder in deze Staten actief, maar doorgestroomd en opnieuw gekozen in de vorige periode. Dat is nu niet het geval. Ik denk dat je dat spijt. Je was beschikbaar, maar het is nu eenmaal zoals het is. Maar het schijnt mij toe dat dat op jouw ambitie eigenlijk amper impact gaat hebben, want ik weet - we hebben er wel eens over gesproken - dat je ook buiten deze zaal met diezelfde ambitie je inzet voor de arbeidsmarkt, maar ook voor de beschikbaarheid van duurzame zorg voor mensen die mantelzorg plegen en mensen met een beperking. Daar ligt je hart en daar zet je je ook buiten deze zaal met je stichting enorm voor in. Dat is een groot engagement, want het is veel werk. Het is niet maar even iets erbij doen, daar ligt een groot deel van je hart en je besteedt daar enorm veel tijd aan. Naast die tijd heb je hier in de Statenzaal veel bijgedragen, ook op de thematieken

van arbeidsmarkt en sociale veerkracht. Je was de organisator van een expertmeeting, om nieuwe mogelijkheden van de arbeidsmarkt goed te verkennen. Wat je daar verder ook van vindt, ik denk dat in deze zaal gedeeld is dat een goed functionerende arbeidsmarkt vitaal is voor de toekomst van onze provincie. In je dagelijkse werk, ook in de vakbeweging – en je was ook lid van het comité OPZuid namens die vakbeweging – heb je dit engagement ook op andere terreinen voortdurend laten zien. Het was mooi om te zien dat je dat ook deed met iemand die voortdurend op zoek was om concrete ervaringen uit die praktijk in deze Statenzaal te verbinden met beleid en nieuwe discussies en uitgangspunten. Je was echt iemand die niet snel tevreden was en die nieuwe inzichten in dat beleid wilde inpluggen. Zelfs op het moment dat misschien niet iedereen daarop zat te wachten, hield jij vol en bleef je je punten agenderen. Suat, je hebt indruk gemaakt daarmee. Dank voor je inzet. Het ga je goed ook buiten deze zaal met alle werkzaamheden die je voor Brabant doet.

Zeven jaar, één maand en tien dagen. Dat is een lange tijd en we komen dus verderop in de rij. Actief geworden vanwege zorgen over hoe het in onze samenleving ging, over wat er in de politieke arena allemaal gebeurde. “Mee gaan doen dus”, zei Wouter: “Ik wil niet aan de kant blijven staan. Als ik het niet eens ben met wat er gebeurt, meld ik me zelf.” Je hebt indruk gemaakt, ook bij de laatste bezoeken die we hebben gebracht aan waar je je dagelijks werk hebt, aan het Summa College. Het was geweldig om te zien hoe de studenten naar jou keken. Het was een beetje een thuiswedstrijd voor je, je deed daarom ook niet mee aan het debat, dat liet je heel fair aan anderen over. Maar niemand die erbij was is het ontgaan hoe makkelijk jij verbinding legt met de jonge generatie. Ze vertrouwden je en ze waardeerden je enorm. Dat hebben wij allemaal gemerkt die ochtend. En tegelijkertijd maakte je het hen niet makkelijk, omdat je ook daar voortdurend aanwezig was om mensen uit te dagen om verder te gaan, om verder te denken. Je hebt je in de Staten eerlijk gezegd nooit echt als een docent gedragen in die zin. Je hebt hier altijd open, uitnodigend, gesproken en gezorgd dat de standpunten duidelijk waren, maar ruimte lieten voor gesprek en debat. Daarin zagen we toch wel de pedagoog die je bent. Het is mooi om te zien dat je dat hier voor ons hebt willen doen. Het houdt hier nu op, maar ik weet zeker dat die jonge generatie, die Brabant zo hard nodig heeft in vorming, opleiding en toekomstige kansen op de arbeidsmarkt, verder op jou kan rekenen. Dank voor het werk dat je hier hebt gedaan en succes met het werk dat je nu elders mag blijven doen. Dank je wel.

Acht jaar en zestien dagen: Patricia Brunklaus. “Ik wil mijn maatschappelijke betrokkenheid tonen, natuur, schone stallen, leefbaarheid en – wie weet het nog – een zorgvuldige overdracht van de jeugdzorg van de provincie naar de gemeenten.” Zo ver gaat jouw betrokkenheid in dit huis terug. Over die zorgvuldige overdracht maakte je je niet alleen zorgen omdat het een technisch dossier was. Dat was het in vele opzichten en er zijn tot op de dag van vandaag natuurlijk vragen over wat er nou eigenlijk precies gebeurde, wat daar verstandig was, en of we eigenlijk wel de goede vragen gesteld hebben toen. Maar jouw betrokkenheid bij dat dossier kwam voort uit je oprechte zorg of die zorgvuldigheid nou vooral ging over de bestuurlijke kanten van dat dossier, of dat de zorgvuldigheid ging over de jonge mensen die het betrof. Dat laatste was in jouw bijdragen, ik herinner me dat, duidelijk. Het was voortdurend wat je echt dreef. Je kon heel pittig zijn in die discussies, omdat je echt stond voor wat je wilde zeggen en wat je van belang acht, en dat heb je ook op vele andere dossiers laten zien. Ook voor jou geldt dat het hier niet begon. Je was al vanaf maart 2003 gemeenteraadslid en fractievoorzitter van GroenLinks in de raad van Geertruidenberg. Ook daar betrokken bij het bestuur van de samenleving waar je in woonde, en dat heb je eigenlijk hier op veel dossiers laten zien. Vanuit het fractievoorzitterschap heb je toen mee verantwoordelijkheid gedragen in het presidium en daar was je echt een van die mensen die ook meedeed aan de discussies vanuit de zorg van hoe we het samen deden. Niet alleen het partijbelang dienen, maar de Staten als geheel hebben jouw aandacht gekregen en je was daar zeer betrokken.

Je was betrokken bij lief en leed, een van die Statenleden die altijd precies wist als het ergens met een van ons niet helemaal ging zoals het hoorde. Daar had je een soort antenne voor en je meldde je dan in

persoon, met een warme belangstelling en tegelijkertijd ook een diepgevoeld meeleven. Dan voelde je dat die politica Patricia Brunklus ook als persoon ergens voor stond en gewoon een mooi mens was. Dat hebben we gezien, Patricia. Dank voor al die jaren dat je hier hebt gewerkt en ook voor je bijzondere verantwoordelijkheid die je voor het functioneren van de Staten als geheel hebt genomen. Het is hier nu, in deze zaal, afgelopen, maar voor jou geldt – en dat is natuurlijk een beetje een rode draad voor velen hier – dat we hier mensen hebben die ook elders in de samenleving doorgaan met het dienen van die samenleving. Ik wens je daarbij veel succes, onder heel grote dankzegging voor de rol die je in deze zaal hebt gespeeld. Dank je wel daarvoor.

Acht jaar en zestien dagen. Ik ben bij Jeroen Hageman, dus ook al een veteraan in dit gezelschap, zou je kunnen zeggen. Misschien zou je zelf als een van je hoogtepunten duiden die motie uit 2016 over de regenboogvlag, waar je met ziel en zaligheid voor pleitte. Je bent erin geslaagd om die motie aangenomen te krijgen. Maar misschien is dat ook niet zo. Misschien is het vooral die constante stroom aan hele constructieve, stevige bijdragen; ze waren vaak niet lang van stof, maar wel duidelijk. Jij was iemand die de kunst verstond om bij een inhoudelijk dossier, waar het ook over ging, in de uiteindelijke standpuntbepaling – en dat is misschien toch iets wat heel belangrijk is om nog eens te zeggen – niet alleen de kwaliteit van het dossier in technische zin heel sterk naar voren te brengen – daar was je overigens ook heel goed in, zoals je ook heel erg gevoelig was voor de kwaliteit van de procedure en de ordelijkheid van de redenering, in termen van de rol die de Staten te kiezen hadden –, nee, het ging jou voortdurend ook over het duidelijk maken aan de collegae, en in het publieke debat dus breder, over waarom jij namens jouw partij dit standpunt innam. De politieke weging van een dossier. Ik denk dat dat heel belangrijk is, omdat burgers natuurlijk niet altijd primair alle dossiers in technische zin volgen, maar wel willen weten waarom wij, u allen hier in de Staten, standpunten innemen specifiek op het dossier. Dat deed jij heel systematisch en heel grondig, Jeroen.

Je was lid van de Rekeningcommissie, ook zo'n commissie die misschien niet de meest in het oog springende is voor degenen buiten dit huis, maar wel een wezenlijke commissie, die de controlerende rol die de volksvertegenwoordiging uiteraard heeft, buitengewoon serieus invult. Sommigen hebben het misschien af en toe als corvee ervaren, sommigen misschien juist als een heel uitdagende invulling van het Statenlidmaatschap. Dat allemaal gezegd zijnde, is het wel een heel wezenlijke rol, die we nooit mogen vergeten, want democratie is niet alleen verkiezingen, is niet alleen debat, is ook controle van de macht. Controle, rekenschap afleggen, het hoort er integraal bij. Jij hebt je daar zeer hard voor ingezet en ik wil je zeer hartelijk danken voor je enorme bijdragen, ook in die zin, aan het bestuur van onze provincie.

Wat bijzonder was, waren onze contacten ten tijde van je motie om de naam van onze provincie te veranderen. Hij heeft het niet gehaald, heb ik begrepen. We hadden leuke discussies over Brabant en Noord-Brabant. Ik heb toen met Jeroen gedeeld dat er van de andere zijde van de grens al gebeld was van: 'wat gaan we nou doen, want dat zijn wij toch ook, Brabant?' Dat zijn dan toch de gevoeligheden die er waren, maar het was goed dat het debat weer eens aandacht vroeg voor waar die naam vandaan komt en waar die naam voor staat. En we weten ook waar jij voor staat: voor een zorgvuldige besluitvorming, een Staten van Brabant die ertoe doen. En ach, die motie, wie weet, Jeroen! Dank voor jouw inzet in deze Staten.

Acht jaar en zestien dagen, daar kom ik zo nog op. Want ik ga nu eerst Sjo, Suat, Wouter, Patricia en Jeroen naar voren vragen om de roemer en de bloemen in ontvangst te nemen.

Applaus

De **voorzitter**: Natuurlijk hebben we gemerkt dat het woord 'roemer' voor een SP'er een wat extra mooie glans had, maar dat terzijde.

We zijn bij acht jaar en zestien dagen, dat wil zeggen twee volle periodes in deze Staten actief. Het motto dat Hubert Koevoets gaf toen hij begon was: "Ik wil Statenlid worden omdat ik mede vorm wil geven aan onze samenleving, waarbij het voor mij heel belangrijk is om me sterk te maken voor werk voor iedereen, en ook, als stevig accent daarbij, dat het woord 'kenniseconomie' niet alleen gaat over de hoogopgeleiden, maar dat het diepe inzicht in deze zaal neerdaalt dat de kenniseconomie ons allemaal gaat raken." Dat waren acht jaar geleden misschien meer dan we nu beseffen profetische woorden. Gisteravond waren we bijeen in de Cobbenhagen Summit, waar we reflecteerden op de toekomst van de arbeidsmarkt, en je ziet hoe de digitalisering, de kennissamenleving in technische dracht zou je kunnen zeggen, doorsijpelt in alle bedrijven, op alle plekken waar in Brabant wordt gewerkt aan onze toekomst. Je was ook iemand, Hubert, en dat had ongetwijfeld ook met je werkzame leven te maken, die internationalisering, als voorzitter van het platform met name de laatste periode, echt trok. Ik vond het mooi om te zien hoe je daar de Staten echt mee verantwoordelijk voor wilde maken, dat je het belang niet alleen onder de aandacht van de collega's wilde brengen, maar ook vanuit die specifieke invalshoek mee wilde denken, kritisch mee wilde denken, met de activiteiten die het college op dat punt ontplooidde. Je had kennis van zaken, omdat je wist waar het over ging, omdat je wist wat er met internationalisering op het spel staat en wat daar minder en meer belangrijk moest worden gevonden. In die zin gaf je zin en sturing aan het internationaliseringsbeleid dat onze provincie voerde.

Tegelijkertijd was je iemand die een enorme staat van dienst heeft gehad op het gebied van bestuur en financiën. Ook dat zijn belangrijke onderwerpen. Het Platform Planning & Control, dat precies daar waar het gaat om het zorgvuldig letten op de bestedingen en het respecteren van de planning & controlcyclus, en daarmee, moet ik zeggen, de verantwoordelijkheden van de Staten van Brabant heel scherp in het oog wilde houden, daar was je echt voor te porren. Je bent iemand die het bedrijfsleven een warm hart toedraagt, maar je hebt ook voortdurend zelf laten zien hoe we juist in de combinatie van het opereren van het bedrijfsleven en de overheid samen mooie resultaten boeken. Dat uitte zich bijvoorbeeld ook in het feit dat je als voorzitter van het Platform Internationalisering zeer actief was bij het organiseren van een bijeenkomst die ons in staat stelde ons te oriënteren op de Brexit en de mogelijke gevolgen daarvan, als die er komen. We gaan het zien. Terwijl wij hier vergaderen zijn de collega's van het House of Commons ook bezig. "Order!", zou ik zeggen. We kijken wel welke kant het opgaat. Maar het toonde jouw grote inzet om te laten zien dat we daar niet alleen beleidsmatig over moesten spreken, maar dat we echt ondernemers moeten uitnodigen om actief met ons mee te denken wat daar de consequenties van zouden kunnen zijn. Als ik de methode-Duisenberg noem - en ja: ook Van Meenen, dat is in dit huis natuurlijk wel nodig om te doen -, dan wil ik nogmaals zeggen dat juist in dat Platform Planning & Control je ook enorm hebt ingezet, en dat is echt belangrijk, voor meer leesbare en meer hanteerbare documenten op dat terrein. Ik heb wel eens de indruk, collegae, dat het papierloos werken en het digitaal werken een soort natuurlijke rem op de omvang van de stapels een beetje lossert heeft gezet, en dat, als het digitaal is, het soms ook dikker mag zijn. Nou, dat kan dan zo zijn, dan hadden ze aan jou een kwaaije, want je stuurde scherp, ook in je opmerkingen in dat platform, op een hanteerbare en echt ook werkbare manier waarop we die documenten maken. En je hebt je enorm ingezet, ook nog samen met Arno Uijlenhoet, om te oefenen met een idee - misschien moeten we daar toch nog eens wat verder mee gaan - om te werken met rapporteurschappen, die als de Staten als geheel aan bod zijn, een nieuwe manier van werken introduceren. Daar zijn we natuurlijk nooit mee klaar, maar het tekent wel jouw inzet om te oefenen met nieuwe vormen en werkvormen, dat ook een democratie nooit af is. Dank voor al je inzet en je inspanningen in deze zaal.

Tim. Acht jaar en zestien dagen. Jij bent een architect en het is mooi om te zien - dat zien we natuurlijk op meer manieren in deze Statenzaal - dat je altijd iets van je beroepsmatige, of disciplinaire achtergrond meeneemt die Statenzaal in. Want je was altijd aan het schetsen: welke kant willen we op, hoe kunnen we het beleid het beste inrichten? Dat deed je ook bij heel lastige onderwerpen. Toen we het in deze zaal

hadden over de vraag hoe de dienstbaarheid van het provinciaal apparaat beter vorm kon worden gegeven, begon jij niet alleen maar met het onder de aandacht brengen daarvan, maar leverde je ook bijdragen aan de vraag wat dat dan zou betekenen, hoe dat eruit zou kunnen zien. Je verbeeldde als het ware in onze hoofden die lastige notie van dienstbaarheid. Bij je pleidooi voor lage lasten was het wat concreter, als het ging om kerntaken was je ook heel duidelijk en als het om bereikbaarheid ging, en de toekomst van het mobiliteitsbeleid, was je ook iemand die mee ging ontwerpen, die niet terugschrok voor de verantwoordelijkheid letterlijk mee te werken aan het beleid en dat mee te ontwerpen.

Je bent zeer actief geweest als lid van de Programmaraad van de Zuidelijke Rekenkamer. Je was niet de enige, maar je hebt daar een belangrijke rol gespeeld. Ik wilde dat vandaag ook nog eens even extra noemen, omdat dat ook zo'n orgaan is dat niet zo vaak in de kijker wordt gespeeld, maar bijdraagt aan de controlerende rol die de Staten moeten spelen. Dus kritisch toetsen van de vooronderstellingen van het beleid, in jouw termen: zijn de fundamenten wel oké en deugt de constructie?, dat deed je in die Zuidelijke Rekenkamer met veel verve. En je hebt je architectenbestaan natuurlijk ook nog wel wat ruimte gegeven in je motie, die er echt voor zorgde dat we gaan denken aan nieuwe woonvormen, letterlijk. Je was, denk ik, een van degenen die de stelling dat de woningbehoefte - en je vond de gedeputeerde daar geloof ik aan je kant - niet alleen een kwantitatieve dimensie heeft, maar misschien vooral een kwalitatieve dimensie, daar was je een van de grote ambassadeurs van het idee om het Brabantse woonbeleid zo vorm te geven. Zo zie je maar dat je je deskundigheid van buiten deze zaal meebrengt hier binnen en dat dat echt van betekenis is voor de manier waarop het beleid wordt vorm gegeven.

Verder heb je ons voortdurend verrast met je enorme kennis van algemeen belang en van algemene zaken, die betekende dat je met enige regelmaat een enorme homp kaas mee naar huis nam na de kerstdinerquiz. Dat was toch altijd ook weer erg indrukwekkend.

De voorlaatste in deze rij. Acht jaar en zestien dagen. Ik zeg niet meer Joyce Kardol, maar Joyce Willems-Kardol, want ik zei straks al: jij was een van diegenen die in deze periode getrouwd bent, die ook in je persoonlijke en je privéleven bijzondere gebeurtenissen hebt meegemaakt. Maar hier ook, want je zei, toe je begon: "Als je vindt dat dingen beter kunnen, dan moet je dat niet alleen zeggen, dan moet je er zelf wat aan gaan doen." Daar zie ik ook de militair en de politiementaliteit: niet aan de kant blijven staan, handelen als het nodig is. Je deed dat op heel veel dossiers, kritisch, soms heel fel en stevig, maar tegelijkertijd ook zoekend naar manieren waarop jouw zorgen en jouw ideeën, of de ideeën van jouw fractie, in dat debat een plek konden krijgen. Je was ook technisch voorzitter en je hebt niet de makkelijkste vergaderingen en niet de meest eenvoudige vergadering voorgezeten - dat geldt ook voor Antoinette, wil ik nog even zeggen; dan ben ik bijna rond. Dat is toch een taak die dan zomaar even naar je toe komt. Je partij vraagt, en de Staten vragen om die verantwoordelijkheid te nemen. Dat is hard werken, vaak op zaterdagen - dat wil ik hier en public ook nog wel eens zeggen -, die niet een paar uur duren, maar een hele dag, en dan ook nog een heel stuk de avond in. Je deed dat op een bijna natuurlijke wijze, streng, maar rechtvaardig, zoals dat heet, maar ook met een groot engagement om er wat van te maken. Gedegen voorbereid, bovenop de voorbereiding die de griffie al biedt, was je zelf ook zeer actief om tot in de puntjes voorbereid op zo'n vergadering te verschijnen. Lastige inspreekmomenten werden daardoor misschien niet minder lastig, maar wel hanteerbaar, en ze werden met waardigheid en een groot gevoel voor orde gedaan. Joyce, dank voor al die inzet die je ook daar voor de Staten van Brabant hebt gepleegd.

Dan ben ik bij de laatste in de rij, en dan kom ik bij negen jaar, vijf maanden en 25 dagen, dus al van 2009 tot 2011, toen tussentijds ingestroomd in 2010, en daarna de periodes. Motto aan het begin: "Niet aan de kant gaan staan, meedoen." U merkt: we hebben dat vandaag een paar keer gehoord. Lid worden, beschikbaar zijn om gekozen te worden in de Staten van Brabant, geeft uiting aan de wens om mee verantwoordelijkheid te dragen, om mee te doen. Niet aan de kant roepen, actief mee gaan doen, zorgen dat je je verantwoordelijkheid neemt. Die verantwoordelijkheid heb je genomen als woordvoerder

op energie, ruimte en wonen. Je was iemand die voortdurend aandrong op snelheid, op resultaat boeken, op concreetheid van de maatregelen die genomen worden. Je was niet gauw tevreden. Je wilde zien waar het dan verschil ging maken en wanneer dat ging gebeuren. En met enige regelmaat was je echt benieuwd wanneer 'binnenkort' viel dit jaar. Je was echt iemand die een zeker ongeduld in het beleid inbracht, en dat is goed, want voordat we het weten duurt het allemaal heel lang. Het moet soms de tijd hebben die het nodig heeft, want als overheid moeten we zorgvuldig werken in een rechtsstaat. Een rechtsstaat en een democratie, niet los verkrijgbaar, geven allerlei mensen rechten om mee te doen en we raken soms mensen in hun belangen. Daar heb je altijd oog voor gehad, maar tegelijkertijd was je iemand die aandrong op tempo, of het nou om de Hooipolder, de arbeidsmigranten, de Heusdensede brug of het kritisch bejegenen van mogelijke gaswinning in onze provincie was. Je was erbij, en dat is niet onopgemerkt gebleven.

Je bent nu wethouder geworden, je gaat onze Staten verlaten, maar ook jij had al een enorme staat van dienst voordat je hier als Statenlid actief werd. Sterker nog: je begon al op 17 maart 1994, dat is erg aan het einde van de vorige eeuw, als lid van de gemeenteraad van Woudrichem, nu opgegaan in de nieuwe gemeente Altena.

Roland, ook jij hebt ongelooflijk hard gewerkt, niet alleen met al die woordvoerderschappen en je betrokkenheid bij de Staten van Brabant. In de nevenactiviteiten trof ik nog – maar dat verbaast me helemaal niets als je uit Tiel komt – dat je actief bent in de stichting Vrienden van Flipje. Je moet me nog eens uitleggen wat die stichting precies beoogt en waarom je vriend van Flipje moet worden, maar dat komt ongetwijfeld nog een keer terug. Je hebt heel lang vooral in de kern van de democratie, als gemeenteraadslid en hier als lid van onze Staten, gewerkt. Dat is niet onopgemerkt gebleven en ik wil jou dus ook als eerste naar voren roepen, omdat ik mag zeggen dat het Zijne Majesteit heeft behaagd jou te onderscheiden in de Orde van Oranje Nassau.

Applaus

De **voorzitter**: En dan wil ik nu vragen of ook Joyce, Tim en Hubert naar voren willen komen.

Applaus

De **voorzitter**: We zijn bijna aan het einde gekomen van deze bijzondere bijeenkomst waarin we afscheid genomen hebben, en gaan nemen, van een groot aantal van onze collegae, heel veel collegae die niet doorgaan, morgen veel nieuwe collegae die we gaan verwelkomen. Het zal best een zorg zijn om alle kennis en ervaring die vandaag de Staten verlaten vast te houden en opnieuw op te bouwen in de dossiers die we nog met elkaar gaan doen de komende jaren. Dat komt goed, omdat sommige mensen in deze Staten net iets meer verantwoordelijkheid nemen nog, en krijgen, dan andere. Dat noem ik maar de dienst van leidinggeven. Ik noem bijvoorbeeld de vicevoorzitters van onze Staten: Martijn van Gruijthuijsen, Marianne van der Sloot en Nico Heijmans, onze nestor. Voor jullie is er bijzondere waardering voor alles wat er gedaan is de afgelopen tijd. Het is fijn als voorzitter van de Staten te kunnen rekenen op collegae die, als het even nodig is, de rol van voorzitter willen vervullen. Maar er is veel meer dan dat. De voorzitter heeft sparring partners nodig, weet ook niet alles en weet het soms ook niet allemaal zeker, en dan is het goed dat je een paar mensen om je heen hebt met wie je dat eens eerlijk kunt delen, niet meteen in de openbaarheid, maar eens even sparren: hoe doen we dit nu goed met elkaar en hoe vullen we de rol van het zijn van Staten van Brabant op een waardige, effectieve en efficiënte manier in? Dank jullie alle drie ook van mij persoonlijk voor de rol die jullie hebben willen spelen. Ik heb zo een bijzonder cadeautje, maar dat leid ik zo dadelijk nog nader in, want jullie zijn niet de enigen.

Ik wil ook de technisch voorzitters, Patricia Brunklus, al genoemd, Joyce Willems-Kardol, Caroline van Brakel, Suzanne Otters en Maarten Everling, bedanken, want niet alleen optreden als vicevoorzitter in

deze zaal, maar ook al dat werk dat in de commissies gebeurt, in de themabijeenkomsten, het representeren van de Staten als we op reis zijn in de provincie, samen op werkbezoek, vergt een grote inzet en het is verschrikkelijk belangrijk dat dat gebeurt. Ik heb net al genoemd dat dat vraagt om extra voorbereiding, het vraagt om extra investeren in tijd en het gaat je soms ook niet in de kouwe kleren zitten als er dan zo'n heel stevig debat is, waarin je met elkaar ook zegt: doen we dat nou op een goede manier? Je draagt mee verantwoordelijkheid voor de Staten als geheel. Patricia, Joyce, Caroline, Suzanne en Maarten, dank je wel voor die inzet. Ook voor jullie heb ik straks een bijzonder cadeau.

Tot slot wil ik de platformvoorzitters, Femke, die er vandaag geloof ik niet kan zijn, Hubert Koevoets en Nico Heijmans, ook in die rol bedanken. Ook dat zijn – ik heb ze straks bewust genoemd – platforms, bijeenkomsten, tafels waarin misschien soms wat informeel wordt gewerkt, maar uiteindelijk toch wel met de doelstelling om te zorgen dat we met elkaar dingen delen, dat we ons werk samen goed kunnen doen, en dat kan niet op één manier. Het is goed dat we verschillende werkvormen hebben om dat op een goede manier te doen.

Ik vind het geweldig dat ik jullie wat mag geven, en dat is een boek. Ik ga eerst wat citeren uit dat boek. Voordat je daaraan toe bent, straks, als je dat hopelijk gaat lezen, ben je op pagina 679. Luister! Het gaat over u, het gaat over ons, de volksvertegenwoordiging:

“De volksvertegenwoordiging toch, zegt men, vervangt het volk, dat de hoogste instantie is. Daarmee stemt het beweren overeen dat de vertegenwoordigingen zich naar de wil des volks te richten hebben, zowel in het algemeen als individueel, ieder naar de wil zijner kiezers, zodat de regeerden aan de regering voorschrijven hoe zij geregeerd willen worden en zij dus in wezen regering zijn. Hetgeen ten slotte tot een eis leidt, dat ieder slechts zó als hij zal verkieszen geregeerd worde, waarmee alle regering ophoudt. Volkssoevereiniteit, aldus begrepen, is ontbinding. Een geheel, aan zijne delen ondergeschikt, is anarchie. Regering daarentegen in de politieke zin berust op de onderstelling van een geheel, hoger dan zijne delen. Zonder dit begrip is er geen staatsrecht en inderdaad keren dan ook de profeten der volkssoevereiniteit tot den minst ontwikkelde toestand der samenleving terug, waarin men geen ander dan privaatrecht, eigenlijk privaat belang, kent. Zonder het begrip van geheel, als boven de delen, is er evenmin volk, staat en maatschappij.”

Dames en heren. Dit is een citaat uit de alleszins leesbare biografie van Johan Rudolph Thorbecke, die de Grondwet geschreven heeft waarop we morgen de eed gaan zweren als nieuw beëdigde Statenleden. Het is mij een eer om als dank voor degenen die ik net noemde, de technisch voorzitters, de vicevoorzitters en de platformvoorzitters, namens ons allen dit extra cadeautje te geven. Ik wil jullie vragen naar voren te komen, zodat ik jullie de biografie van Johan Rudolph Thorbecke persoonlijk kan overhandigen en veel leesplezier kan wensen!

Applaus

De **voorzitter**: Tot slot, voordat ik de vergadering sluit, is er natuurlijk ook gewerkt, heel hard, voor deze Staten door wat wij dan noemen de burgerleden. Bart Meijboom kan vandaag niet aanwezig zijn. Wij zullen zorgen dat hij de bloemen krijgt. Ik heb begrepen dat John van Gorp er wel is en aan jou wil ik graag een bos bloemen geven, met dank voor het werk, voor en achter de schermen, dat je voor onze Staten hebt gedaan. Dank je wel.

Applaus

Sluiting

De **voorzitter**: Beste collegae. Hiermee zijn wij aan het einde gekomen van deze bijzondere vergadering, waarin we hebben stilgestaan bij de afronding van de bestuursperiode 2015-2019 en afscheid hebben genomen van veel van onze collegae. Ik heb hen namens u allen toe mogen spreken, maar ik kan me zo voorstellen dat ook bij u de behoefte bestaat om nog eens even na te praten en mensen het beste te wensen. Dat kunnen wij, zo is uit ervaring gebleken, aangenaam combineren met een borrel in de foyer, voor de Bois-le-Duczaal, waar ook wat hapjes zijn. Daarmee sluit ik deze vergadering. De vergadering is gesloten.

De voorzitter sluit om 18.08 uur de vergadering.